

ISSN 2523-4625

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Серія
ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Випуск 3 (54)
2017

Засновано 2001 року
Видання виходить 4 рази на рік

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2017

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43

Редакційна колегія

Курко М. Н., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф.,
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.,
Бідзюра І. П., д-р політ. наук,
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.,
Воронін В. М., д-р іст. наук,
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф.,
Мелков Ю. О., д-р філос. наук, доц.,
Перегуда Є. В., д-р політ. наук, проф.,
Піляєв І. С., д-р політ. наук,
Попов В. Ж., д-р іст. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 14 від 20 грудня 2017 р.)

Видання індексується Google Scholar

Наукові праці МАУП. — Серія : Політичні науки. — 2017. — Вип. 3 (54) / [редкол.: М. Н. Курко (голов. ред.) та ін.]. — Київ : МАУП, ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. — 62 с.: іл. — Бібліогр. у кінці ст. — Виходить 4 рази на рік.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку політології.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2017
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2017

ЗМІСТ

Відомості про авторів	4
Головатий М. Ф., Маценко Є. В. <i>Права людини в контексті формування і прояву глобалістичної свідомості людства: концептуально-постановчий аспект проблеми</i>	5
Гула В. Д. <i>Цивілізаційні моделі сучасного тероризму</i>	9
Лісовський П. М. <i>Дипломатія як феноменальна матриця шляхетності переговорів: загрози та захист</i>	15
Ткач Д. І. <i>Використання SWOT-аналізу для зображення психологічних портретів політичних лідерів</i>	24
Савойська С. В. <i>Моделі мовної політики в Україні</i>	31
Каракасіди О. Ф. <i>Місцеве самоврядування: базові засади та моделі функціонування у сучасних суспільствах в умовах демократизації державного управління</i>	38
Раметов Иоани <i>Русская религиозная философия XX века в социально-культурном контексте современности</i>	45
Мельник В. О. <i>Співробітництво України та Європейського Союзу від 1990-х років до сьогодні</i>	53

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- **Головатий Микола Федорович** — д-р політ. наук, проф., проректор з наукової та виховної роботи, МАУП, м. Київ — 5
- **Гула Володимир Дмитрович** — д-р іст. наук, доц., доц. каф. військової підготовки, Полтавський нац. технічний ун-т ім. Ю. Кондратюка — 9
- **Каракасіди Олена Федорівна** — аспірантка, МАУП, м. Київ — 38
- **Лісовський Петро Миколайович** — д-р філос. наук, доц., проф. каф. міжнародних відносин та сусп. комунікацій, Навчально-науковий ін-т міжнародних відносин та соціальних наук, МАУП, м. Київ — 15
- **Маценко Євген Васильович** — докторант, МАУП, м. Київ — 5
- **Мельник Владислав Олександрович** — магістрант, каф. міжнародних відносин та сусп. комунікацій, переможець II туру Всеукраїнського конкурсу студ. наук. робіт з політ. наук, що відбувся у ДВНЗ “Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника”, 20–21 березня 2017 року — 53
- **Раменов Іоанн** — пошукувач наук. ступ. канд. богослов'я, випускник Київської духовної академії, ієрей Руської Православної Церкви, м. Сочі — 45
- **Савойська Світлана Василівна** — канд. істор. наук, д-р наук у галузі політології, доц. каф. політ. наук, Київський нац. ун-т будівництва і архітектури — 31
- **Ткач Дмитро Іванович** — д-р політ. наук, проф., проректор з міжнародних питань, Ун-т економіки та права “КРОК”, м. Київ — 24

М. Ф. ГОЛОВАТИЙ

Є. В. МАЦЕНКО

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПРАВА ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ І ПРОЯВУ ГЛОБАЛІСТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЛЮДСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНО-ПОСТАНОВЧИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2017, вип. 54(3), с. 5–8

Досліджуються питання, пов'язані з теоретико-практичними аспектами реалізації прав людини за умов потужного формування глобалістичної свідомості. Акцентується увага на тому, що глобалістична свідомість — малодосліджений суспільний феномен, що має багатоаспектний прояв, проте радикально впливає на духовність та політичну культуру великої кількості людей.

Проблема захисту прав людини у сучасному світі вийшла чи не на найперше місце з усіх реальних проблем, оскільки вона охоплює усі сфери життєдіяльності особистості. Захист прав людини обумовлений не лише загальним питанням суспільного розвитку окремо взятої країни (соціуму), але й взаємодією, співпрацею суспільств на шляху розвитку справді гуманістичних, демократичних засад життя. На цьому наголошує багато зарубіжних дослідників (Г. Алмонд, Л. Браун, С. Верба, Б. Гаврилишин, Д. Медуз, Дж. Нейсбіт, А. Печчеї, Т. Роззак, В. Скотт та ін.), а серед сучасних українських дослідників варто виокремити праці В. Андрущенка, В. Бабкіна, В. Беха, М. Головатого, М. Дмитренка, Р. Колісниченка, О. Картунова, Н. Латигіної, М. Михальченка, В. Співака, С. Тихомирова, Ю. Шайгородського та ін.

Вказані та інші дослідники також зауважують на тому, що захист прав і свобод людини нині відбувається в умовах інтенсивного розвитку складних глобалізаційних процесів.

В умовах сучасних глобалізаційних умов розвитку людство стикається з низкою великих, глобального характеру загроз, які класифікують як гуманітарні, екологічні, воєнно-політичні, соціально-економічні. З-поміж них особливо виділяють: економічні кризи, тероризм, неконтрольовані міграційні процеси, екологічні кризи, військові конфлікти і війни. При цьому, як зазначає, зокрема, Р. Колісниченко, “причина невирішеності загальнопланетарних проблем сучасності (додамо — і захисту прав людини. — Авт.) полягає не стільки в інституційних чинниках, скільки у глибинах суспільної свідомості,

політичної культури мас, політичних цінностях, інтересах і запитах населення переважної більшості країн світу” [3, 1].

Далі концептуально необхідно обумовити суть, “статус” глобалістичної свідомості у свідомості взагалі — як вищої форми психічного відображення об’єктивної дійсності та саморегуляції.

Найперше слід виходити з того, що глобалістична свідомість притаманна саме людині (великим групам людей) як суспільно-історичній істоті, спільноті.

Не менш важливо брати до уваги і те, що глобалістична свідомість — це феномен масової свідомості, тобто “тип сучасної свідомості”, що пов’язаний з діяльністю особливих соціальних спільнот (мас), відображає різні сторони життя суспільства та викликає інтерес цих спільнот [1, 370].

Вочевидь, що глобалістичну свідомість не слід сприймати, пояснювати як якусь суспільно-інтерактивну людську свідомість. Йдеться про свідомість, що головним чином пов’язана з глобальними проблемами людства. Тобто немає ніяких підстав будь-яких ідентифікацій глобалістичної свідомості з так званого масового свідомого, оскільки масова свідомість — це сукупність ідей, уявлень, ілюзій, почуттів, настроїв, вироблених у процесі спілкування людей, які відображають усі сторони життя суспільства, доступні масам, здатні викликати у них інтерес [6, 32].

Глобалістична свідомість — надто рухливий, мінливий процес, оскільки йдеться про постійне засвоєння людиною (в ідеалі — людством) знань (особливо суспільних), цінностей, формування переконань, певних стереотипів поведінки. Зазначається не про розуміння і становлення людини, образно кажучи, до життя взагалі, але — до глобалістичної проблематики, тобто до того, що зачіпає інтереси, хвилює максимально велику кількість людей. Про це говорили ще античні мислителі, філософи Середньовіччя — Аристотель, Лукрецій Кар, Платон, Сократ, Ф. Бекон, М. Гоббс, Р. Декарт, Н. Макіавеллі, Ж.-Л. Монтеск’є, Ж.-Ж. Руссо та ін. Якщо вести мову про сучасні проблеми формування глобалістичної свідомості людини, то варто звертатися до праць Л. Брауна, О. Коста, Е. Ласло, Е. Пестеля, Т. Роззака, Ф. Фукуями, Б. Снайдера, а в сучасній Україні брати до уваги думки і точки зору В. Бебика, В. Горбатенка, Г. Дашутіна, М. Михальченка, О. Новикової, Л. Юрченка та багатьох інших авторів.

Ставлення людини до собі подібних, до навколишньої дійсності, до світу визначальним чином пов’язане з її світоглядом. “Світорозуміння, — зазначає український філософ С. У. Гончаренко в “Енциклопедії освіти” (К., 2008), — це сукупність певних знань про світ, що є лише інтелектуальним аспектом світогляду. На основі таких знань і уявлень виникли, формувались і розвивались традиції у всіх сферах людської діяльності” [2, 806]. Простіше: свідомість, а значить і глобалістична свідомість, завжди опремечена, найтісніше пов’язана з діяльністю людини, із суспільно-соціальною практикою.

Зазначаючи, що глобалістична свідомість має суттєве значення для забезпечення прав людини, акцентуємо увагу на трьох специфічних і далеко неоднозначних особливостях такої свідомості.

Перше. За усього різноманіття стану, інтересів і потреб людини у світі існує немало таких проблем інтегрального або загального характеру. А значить, у подальшому інтегративно-глобалізованому світі виникає необхідність пошуку спільних зусиль і потреб людства у вирішенні тих проблем, що пов'язані з біолого-соціальним захистом людства (природно-екологічні проблеми), із загрозами, що породжують воєнні конфлікти, війни, тероризм, неконтрольовані міграційні процеси, наркоманію, розповсюдження ВІЛ-СНІДу тощо. Переважна більшість держав світу самостійно подолати ці лиха і загрози неспроможна.

Друге. Дбаючи про більш предметне забезпечення прав людини, в тому числі й шляхом концентрації зусиль країн (держав), маємо розуміти і те, що глобалістична свідомість багато в чому не дає достатньо обґрунтованої відповіді на те, як людство в цілому ставиться до таких складних і неоднозначних сентенцій, як американоцентризм, європоцентризм та ін. В умовах сучасних неоднозначних геополітичних процесів потреба в таких відповідях є великою. “Суперечливість сучасних нових філософів, — зазначає, зокрема, М. Ф. Головатий, — прихильників американоцентризму, полягає в тому, що вони намагаються утвердити поняття “універсальний світогляд”, який нібито позбавлений вузькості регіоналізму, і переконують у відродженні “глобальної культури”, вважаючи джерелом універсалізму, притаманного такій культурі, саме американізм, завдяки якому ніби й відбувається “об’єктивне” зближення культур” [4, 31].

Третє. Глобалістична свідомість все більше стає сьогодні базою формування віртуальної, але не об’єктивної реальності, коли за основу беруться вибіркові, довільні духовно-ціннісні конструкції, що є елементарно вигідними для певних суспільних політичних сил. У цьому плані для пояснення таких ситуацій досить характерними є праці Ж. Бодрійяра, П. Віріма, Ж. Дельоз, Ф. Гваттаді та інших зарубіжних філософів, а серед російських, українських виокремимо праці А. М. Орлова [5]. Як справедливо зауважує український філософ В. Безпалій, “конструюється віртуальна реальність як засіб маніпулювання масами” [4, 69].

Відтак констатуємо, що забезпечення прав людини визначальним чином залежить від усвідомлення і розуміння суті й особливостей не лише національних, але й глобалізованих проблем людства, розв’язання яких без врахування специфіки глобалізованої свідомості не є можливим.

Література

1. Головатий М. Ф., Панасюк М. Б. Соціальна політика і соціальна робота: термінол.-понятійн. слов. К.: МАУП, 2005. 560 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: голов. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Колісниченко Р. М. Глобалістична свідомість як чинник трансформації політичної культури та подолання глобальних проблем людства: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: спец. 23.01.03. “Політична культура та ідеологія”. К., 2017. 33 с.
4. Культурологічний словник / за ред. В. І. Рожка, О. В. Антонюка. К.: НМАК. 364 с.

5. Орлов А. М. Виртуальная реальность. Пространство экранных культур как среда обитания. М.: Основы, 1997. 482 с.
6. Соціальна філософія. Короткий енциклопедичний словник / заг. ред. і уклад. В. П. Андрущенко, М. І. Горлача. Київ – Харків, 1997. 584 с.

Головатий М. Ф., Маценко Є. В. Права людини в контексті формування і прояву глобалістичної свідомості людства: концептуально-постановчий аспект проблеми. У сучасних умовах суспільного розвитку глобалізована свідомість постає все більш помітнішим фактором, без урахування специфіки якого абсолютно неможливо обстоювати і забезпечувати права людини як на національному, так і загальносвітовому рівнях.

Golovaty M. F., Matsenko E. V. Human rights in the context of the formation and manifestation of the global consciousness of mankind: the conceptual and statist aspect of the problem. In modern conditions of social development, the globalized consciousness is an increasingly noticeable factor, without taking into account the specifics of which it is absolutely impossible to protect and ensure human rights both at the national and global levels.

Головатый Н. Ф., Маценко Е. В. Права человека в контексте формирования и проявления глобалистического сознания человечества: концептуально-постановочный аспект проблемы. В современных условиях общественного развития глобализованное сознание является все более заметным фактором, без учета специфики которого абсолютно невозможно защищать и обеспечивать права человека как на национальном, так и общемировом уровнях.

Надійшла 9 жовтня 2017 р.

В. Д. ГУЛА

Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ СУЧАСНОГО ТЕРОРИЗМУ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2017, вип. 54(3), с. 9–14

Поняття терору і тероризму в сучасних реаліях виступають як потужні ідеологічні інструменти та суспільно-політичні механізми формування домінуючої точки зору в суспільній свідомості в умовах процесів глобалізації та формування нової геополітичної реальності на тлі інтенсифікації локальних конфліктів у формах гібридних війн.

Критичне зростання комплексу системних загроз миру пов'язане насамперед з експансією радикально-екстремістських ідей та інтенсифікацією практичних дій з дестабілізації політичних і соціальних інститутів держави та суспільства за допомогою терористичних методів.

Поняття “тероризм” є похідним від поняття “терор”. Характерні особливості терору дають змогу сприймати тероризм в абстрактних моделях різних форм прояву терору та відображають у них сутнісні смислові константи.

У широкому контексті під тероризмом розуміється історичний процес зародження, розвитку та функціонування терористичних проявів, у вузькому сенсі його використання обмежується конкретними фактами терористичного насильства, які спрямовані на невинних людей [2, 237].

Зміст і сутність поняття “тероризм” як соціально-політичного явища можуть бути розкриті через комплекс смислових рівнів. Перший семантичний рівень відображає широкий зміст поняття “тероризм”. Він характеризує його як загрозу або застосування насильства з метою досягнення соціально-політичних цілей. Об'єктом його впливу є усе суспільство. Інструментальною сферою тероризму служать ЗМІ, які формують рамки інтерпретації терористичних дій. Другий рівень розуміння сутності тероризму відображає процесуальність цього феномену, його конкретної цілеспрямованості, дискретності. У цьому випадку тероризм займає проміжне положення між стихійними й керованими процесами, зближуючись з процесами катастрофічного типу. Третій рівень концептуалізації представляє тероризм ризикованим фактором соціальних змін. Перебуваючи в залежності від фундаментальних суспільних структур, індивідуальних інтересів, терористичні дії надають модифікуючий вплив на різних рівнях соціальної організації суспільства [11, 23].

Одночасно тероризм — це складний, специфічний, багатоаспектний соціально-духовний феномен з властивими йому власними характеристиками і динамікою розвитку.

Тероризм як *соціокультурний феномен* свідомості і психіки індивіда є деформованою системою моральних координат і соціально-психологічних девіацій, які включають в себе:

- гіпертрофовані егоцентризм і нарцисизм;
- яскраво виражену тенденцію до екстерналізації;
- загострену інтерналізацію дійсності;
- агресивний конформізм;
- знижену чутливість щодо своїх і чужих страждань при високій готовності вбивати й вмирати;
- упередженість, обмеженість та догматизацію оцінок;
- низький поріг терпимості до інакомислячих.

Основними сутнісними ознаками тероризму, що визначають його як цілісний соціокультурний феномен, є:

- *насильство* – надмірний примус, міра надмірності якого визначається аксіологічним контекстом, який пов'язаний із соціокультурною належністю суб'єкта насильства [1];
- *террофобія* – нав'язування тероризмом ірраціонального почуття страху, жаху стати потенційною жертвою теракту. Тероризм паралізує людину страхом перед високою вірогідністю смерті [4];
- *ідеологічність* – наявність ідеології, яка виправдовує жорстокість терористичного дійства, міфологізує і романтизує його;
- *ризик* – інтегральна кількісна оцінка небезпек при здійсненні теракту;
- *демонстративність, публічність і гласність вчинення суспільно небезпечних посягань*. Тероризм прагне досягти своїх цілей шляхом придушення волі тисяч людей, котрі дізнаються про нього, тому максимальний публічний розголос є необхідною умовою для успіху тероризму;
- *агресивність*. Саме агресія, на думку Е. Фромма, лежить в основі діяльності терориста. Причину агресивної поведінки автор вбачає у наслідках “стимулів”, які відповідальні за виникнення та інтенсивність агресивних реакцій [8];
- *просторово-часова обмеженість*. Тероризм, як правило, має локальні просторові характеристики та тимчасові ліміти. Навіть міжнародний тероризм відрізняється зосередженням зусиль на конкретних регіонах і концентрацією сил і засобів для проведення “точкових” акцій.

Суб'єктами тероризму є деструктивно спрямовані недержавні, як правило, нелегітимні структури, які можуть бути представлені у вигляді соціальних груп, організацій, кланів, сект, течій та окремих осіб, які прагнуть досягти своїх цілей із застосуванням терористичних засобів.

Мотиви суб'єктів, що вступають на шлях тероризму в узагальненому вигляді, можна умовно поділити на два основних типи — особистісні та політико-ідеологічні мотивації. Особистісні мотиви тероризму, у свою чергу, можуть підрозділятися на три види: емоційні, невротично-психопатологічні та прагматично-утилітарні (оплата спонсорами терористичної діяльності) [10].

Об'єктами тероризму є загальнолюдські відносини: як зовнішні — між державами, народами, націями, класами, партіями, угрупованнями, так і внутрішні — відносини на рівні індивідів або індивід-група [5, 8].

Об'єктами посягання терористів виступають міжнародна безпека, внутрішня й зовнішня безпека країни, основи суспільного ладу, політична організація суспільства, державна влада, громадський порядок і безпека, життя, здоров'я, свобода окремих осіб, безпека людей на об'єктах критичної інфраструктури держави та ін.

Сутнісний зміст поняття “тероризм” розкривається через низку наукових підходів, серед яких у сучасних умовах найбільш актуальним є цивілізаційний підхід, який визначає сутність тероризму через побудову моделей — “західної” та “східної” [3].

“Західна” модель тероризму — екстремістська форма кризового культу періоду переходу від індустріального до постіндустріального суспільства та націленість на деформацію самого культурно-світоглядного коду євроатлантичної цивілізації. Вона вперше проявилася під час студентських бунтів у Франції в 1968 р. На думку сучасного французького філософа Ж. Ранс'єра, “студентські рухи 60-х років і, конкретно, рух 68-го року в травні у Франції були націлені на зруйнування усіх форм влади, які перешкоджали вторгненню в усі сфери життя закону капіталу” [7].

Причини появи та розвитку “західної” моделі:

- послідовний розвиток в умовах переходу європейського суспільства від парадигми модерну до постмодерну;
- глибока духовна криза західної цивілізації;
- комплексна криза соціальних відносин, наявність явищ, які пов'язані з падінням рівня споживання, забрудненням навколишнього середовища;
- втрата екзистенційного інтересу до життя. На думку Ф. Фукуями, “відсутність боротьби та жертви в житті середнього класу, яку вони вели, зумовила їх на вулиці битися з поліцією. Вони відкидали життя в суспільстві, де ідеали стали в певному сенсі неможливі” [9];
- аберация свідомості, що підготувала складання елементів кризового культу.

Характерні риси “західної” моделі:

- переважно локально-національний характер;
- ізольованість від капіталістичної та соціалістичної ідеологій;
- різноманіття оперативних напрямів збройних дій, куди входили усі природні середовища;
- підривна стратегія ударно-штурмового характеру;
- відсутність зв'язку з масовою революційною або антиімперіалістичною, антиглобалістською боротьбою;
- розвиток в умовах мирного часу, відсутність зв'язку з війнами і транскордонними конфліктами;
- різнорідність і суперечливість прагнень: від радикальної зміни демократичного режиму (маоїстсько-троцькістський варіант) до надання

цьому режиму авторитарних або тоталітарних рис (фалангістсько-салазарівський варіант);

- актуалізація традицій масових фашистських рухів 20–40-х рр. XX ст.;
- оформленість у новітні ідеологічні форми ультралівих і фашистських формувань, сепаратистських, іредентистських рухів з різноманітним ідейним забарвленням лівого екстремізму, неонацизму та сепаратизму у вигляді своєрідної штучної моделі антисвіту, різновиди неототалітаристської реакції на конкретні виклики часу.

“Східна” модель тероризму – внутрішньоцивілізаційна і міжцивілізаційна форма екстремістської діяльності протидії постулатам західної цивілізації та процесам глобалізації на основі спекулятивного використання релігійної та націоналістичної догматики.

Причини появи та розвитку “східної” моделі:

- формування в умовах нерівномірного соціально-економічного розвитку країн “золотого мільярда” і “третього світу”;
- системна криза ідентичності ісламських спільнот. “Ці умови зумовлюють зростання тероризму по ряду багатьох мотивів: цивільних, релігійних, націоналістичних, у тому числі й етнічних” [6, 26];
- відсутність національної державності (курди);
- протидія західній глобалізації у формі ісламської глобалізації (“умма”).

Характерні риси “східної” моделі:

- міжцивілізаційний характер (націлений, як правило, проти США, Росії та їх союзників);
- внутріцивілізаційний характер: охоплює три цивілізації (ісламський світ, індійську та японську цивілізації);
- тривірневий характер: а) внутрішньополітичний (“Японська Червона Армія”, “Чорний Березень”, “Тигри звільнення Таміл Ілама”); б) регіональний (“Брати-мусульмани”, “Хамас”); в) глобальний (“Аль-Каїда”, ІДІЛ);
- наявність масової соціальної бази;
- активний суб’єкт міжнародних відносин;
- жертовність, нетерпимість і псевдорелігійний фанатизм при проведенні терористичних акцій;
- активна участь у регіональних і транскордонних конфліктах;
- формування тоталітарних режимів новітнього зразка (“Талібан”, ІДІЛ);
- масове використання технологій деморалізації, прямого насильства та придушення, брехні та фальсифікацій у глобальному інформаційному просторі;
- прагнення до універсалізму своїх організаційно-політичних й ідеологічних основ;
- відчутна тенденція до глобальної влади та транснаціонального характеру своїх дій;
- прагнення до всебічного маскування, мімікрії своїх задумів;
- динамізм, агресивність, живучість та вміння відійти від караючих ударів правосуддя;

- паразитування на реальних проблемах афрозійських світу;
- вмiле використання масового невдоволення результатами капiталiстичної модернiзацiї та глобалiзацiї;
- активна гра на протирiччях великих держав;
- зростаючий паразитизм схiдного тероризму;
- прагнення завдати максимальної шкоди свiтовому господарству та свiтовiй полiтицi, здiйснення максимальної дезорганiзацiї усiєї сфери життєдiяльностi людей;
- вiдсутнiсть закинченої моделi тероризму, яка поки знаходиться на стадiї формування.

Особливостями цього пiдходу є охоплення геополiтичних суб'єктiв тероризму та визначення периферiйностi значущостi особистостi, як окремого об'єкта для впливу, мiстично конспiрологiчний погляд на роль свiтових глобальних структур, демонiзацiя захiдного/iсламського свiту та “свiтової єврейської змови”, окультизм i расовий фактор.

Отже, тероризм — це iдеологiчно обгрунтована *стратегiя i соцiально-полiтична практика* комплексного психологiчного та фiзичного насильства або залякування загрозою систематичного насильства, яку використовують опозицiйнi сили з метою досягнення поставлених завдань з використанням протиправних екстремiстських форм i методiв їх реалiзацiї. Тероризм має розглядатись як соцiально-полiтичне явище i соцiодуховний феномен.

Джерела

1. *Жданкин В. А.* Ценностное и праксиологическое содержание концептов “насилие” и “ненасилие” в современной социальной философии [Электронный ресурс]: дис. ... канд. фил. наук: спец. 09.00.11 Социальная философия. Воронеж, 2010. 134 с. // Научная электронная библиотека disserCat. URL: <http://www.dissercat.com/content/tsennostnoe-i-praksiologicheskoe-soderzhanie-kontseptov-nasilie-i-nenasilie-v-sovremennoi-so#ixzz3oHGwjQJv>
2. *Кальницкий Э. А.* Философские аспекты феномена терроризма // Гілея. 2013. Вип. 65. С. 236–240.
3. *Лазарев Н. Я.* Терроризм как социально-политическое явление: истоки, формы и динамика развития в современных условиях [Электронный ресурс]: дис. ... канд. полит. наук: спец. 23.00.01. М., 2007. 172 с. // Научная электронная библиотека disserCat. URL: <http://www.dissercat.com/content/terrorizm-kak-sotsialno-politicheskoe-yavlenie-istoki-formy-i-dinamika-razvitiya-v-sovremenn#ixzz3o3TsxJ11>
4. Лишь 16 % жителей России не боятся терактов — опрос [Электронный ресурс] // Правозащитный центр “РОД”. URL: <http://www.rod-pravo.org/lish-16-zhitelej-rossii-ne-boyatsya-teraktov-opros/>
5. *Лобсанова Т. А.* Особенности проявления терроризма в условиях трансформирующегося российского общества: автореф. дис. ... канд. филос. наук: спец. 09.00.11 Социальная философия. Улан-Удэ, 2007. 22 с.
6. *Мохаддам Ф. М.* Терроризм с точки зрения террористов: что они переживают и думают и почему обращаются к насилию. М.: Форум, 2011. 286 с.
7. *Рансьер Ж.* Злоключения универсального [Электронный ресурс] / Жан Рансьер // Сайт Второй Московской биеннале современного искусства. Создавая мыслящие миры. Международная конференция по философии, политике и эстетической гео-

- рии. Москва, 17–18 ноября 2006 г. URL: http://2nd.moscowbiennale.ru/ru/ranciere_doklad1/
8. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. М.: Республика, 1994. 447 с.
 9. Фукуяма Ф. Конец истории и Последний человек / Ф. Фукуяма. М.: АСТ, 2004 [Электронный ресурс] // Сайт Nietzsche.ru. URL: <http://www.nietzsche.ru/influence/philosophie/fukuama/#5>
 10. Чурков Б. Г. Мотивационные и идейные основы современного терроризма [Электронный ресурс] // Psyfactor. URL: <http://psyfactor.org/lib/terror10.htm>
 11. Щепланова В. В. Современный терроризм в глобализации социальных рисков: структуралистско-конструктивистский контекст: дис. ... д-ра соц. наук: спец. 22.00.04 Социальная структура, социальные институты и процессы / Щепланова Вероника Вячеславовна. Саратов, 2010. 466 с.

Гула В. Д. Цивілізаційні моделі сучасного тероризму. Обґрунтовано визначення тероризму як соціально-політичного явища та соціодуховного феномену. Схарактеризовано суб'єкт, об'єкт тероризму та його мотиваційну складову. Сутнісний зміст поняття “тероризм” у сучасних умовах найбільш актуально віддзеркалює цивілізаційний підхід, який визначає сутність тероризму через побудову моделей — “західної” та “східної”. Проаналізовано особливості цивілізаційних моделей тероризму у їх “східній” та “західній” транскрипціях.

Hula V. D. Civilizational Model Of Modern Terrorism. The definition of terrorism as a socio-political phenomenon and socio-spiritual phenomenon is substantiated. The description of the subject, the object of terrorism and its motivational component is given. The substantive content of the concept of “terrorism” in modern terms most closely reflects the civilizational approach that determines the essence of terrorism through the construction of models — “Western” and “Eastern”. The analysis of peculiarities of civilizational models of terrorism in their “east” and “western” transcriptions is given.

Гула В. Д. Цивилизационные модели современного терроризма. Обосновано определение терроризма как социально-политического явления и социодуховного феномена. Дана характеристика субъекта, объекта терроризма и его мотивационной составляющей. Сущностное содержание понятия “терроризм” в современных условиях наиболее актуально отражает цивилизационный подход, который определяет сущность терроризма путем построения моделей — “западной” и “восточной”. Приведен анализ особенностей цивилизационных моделей терроризма в их “восточной” и “западной” транскрипциях.

Надійшла 13 квітня 2017 р.

П. М. ЛІСОВСЬКИЙ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ДИПЛОМАТІЯ ЯК ФЕНОМЕНАЛЬНА МАТРИЦЯ ШЛЯХЕТНОСТІ ПЕРЕГОВОРІВ: ЗАГРОЗИ ТА ЗАХИСТ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2017, вип. 54(3), с. 15–23

Сучасний інформаційний світ все більше обтяжується міжособистісними, міждержавними та міжнаціональними конфліктами. Зрозумілою є нагальна потреба у протидії цим тенденціям.

Основною метою дипломатії є наукове пізнання як феноменальна матриця шляхетності переговорів, що забезпечує особистість, державу та суспільство. У цьому аспекті дипломатії актуалізуються освіта, наука та виховання як критеріальні конструкти академічного капіталу мудрості на підставі соціогенного створення духовного партнерства. Саме завдяки теоретичним засадам філософії, культурології, релігієзнавства, політології, психології, педагогіки, соціології тощо як міждисциплінарного фокусу повинні вирішуватись означені питання дипломатії.

Сучасні дослідження проблеми дипломатії як шляхетності переговорів у міжнародних відносинах свідчать про нагальність цієї теми.

Зокрема, сферою сучасної інформаційної безпеки, що якісно відображає феномен дипломатії, займалися дослідники Г. Почепцов, В. Ліпкан, Ю. Лісовська, В. Баранівський, В. Остроухов, А. Марущак та ін.

Серед засадничих праць у цій галузі варто виокремити доробки Д. Віко, І. Гердера, А. Тойнбі, Ю. Джеджупи, Н. Лумана, Н. Смарта.

Наприклад, український дослідник В. Остроухов розвиває розуміння дипломатії як нової форми суспільного розвитку проти насилля й терору. Правознавець Ю. Лісовська описує теоретичні засади кібербезпеки в системі інформаційної безпеки, а філософ В. Баранівський розглядає духовну цілісність особистості, що стосується феноменальної суті дипломатії.

Термін “дипломатія” походить від грецького “diploma”, яким називали здвоєні дощечки із написами. Такі дощечки видавали посланцям для підтвердження їхніх повноважень. У своїй основі цей термін стосується ідей і епістемології, оскільки це сфера того, як люди думають і як приймають шляхетні рішення. Тому зрозуміло, що основним об’єктом впливу дипломатії в системі інформаційного захисту постає мовна свідомість в сенсорно-розумових актах риторики мудрого слова. Дипломатія тісно пов’язана з рішенням проблем війни та миру.

У свою чергу, розвиток сучасних засобів і технологій інформаційної війни актуалізує розроблення шляхів протидії спекулятивним технологіям маніпуляції свідомістю, а також розвиток методів управління і захисту інформаційного простору, серед якого гострою на часі є кібербезпека.

Як свідчить історія, ще за умов розвитку давньогрецької демократії закономірно відбувається необхідне усвідомлення риторики як мовного ресурсу дипломатії. Саме в такому красномовному механізмі дипломатії і утримувалась влада. Адже Протигор, що заговорив про слово як про “великого володаря”, піднімає одну з найбільш актуальних у постсучасності проблем — проблему мови і влади, що має суттєве значення для дипломатії як феноменальної матриці шляхетності переговорів. Тому останнім часом і спостерігається зростання уваги до теорії аргументації та методології дипломатичних досліджень.

З огляду на це, якщо в посткласичному розумінні дипломатії важливо усунути невизначеність, а це можливо, вдаючись до дотримання термінологічної конвенції, то в постнекласичному розумінні дипломатії варто було б, на наш погляд, дотримуватись багатозначності й свободи у використанні слів. При цьому саме софістика і відзначається широким використанням пізнавальних прийомів, які виключаються з простору традиційної логіки. Тому багатозначність як вияв “ядерної” семантики, абсурд, доведений до надмірності художніми тропами, метонімії, квазіональність — усі ці прийоми в нетрадиційній логіці мають право на існування в сучасній дипломатії, коли точиться запекла інформаційна боротьба за розподіл природно-енергетичного ресурсу в світовому процесі як на політико-ідеологічному рівні, так і в інших сферах життєвого світу. Саме інформаційні можливості дипломатії з її гуманними намірами сьогодні запроваджені в постсучасному світі, оскільки такі доброзичливі наміри дипломатії повинні врятувати цей світ від суцільних загроз. У цьому розумінні має сукупно діяти постулатна ідея виховання, особливо серед молоді, як єдина інтелектуальна сила побудови суспільства знань для майбутніх поколінь.

Можна стверджувати, що специфіка сучасної дипломатії як феноменальної матриці шляхетності переговорів є прерогативою діяльності спецслужб, зокрема її розвідувальної та контррозвідувальної діяльності. Саме такі інтелектуально освічені люди здатні на “багатоходове мислення в координатах людиноцентризму і людинокосмізму, виявляючи при цьому толерантність, виваженість та поміркованість Людини як “небесного тіла”.

У цьому змісті хочеться звернути увагу на такий важливий момент дипломатії, як пошук істини в її духовному капіталі мудрості, а саме: намагання формувати історичну свідомість та історичну пам’ять окремого народу.

Як вважає відомий мислитель Ю. Джеджупа, в історичних джерелах збереглася згадка про те, що видатний український просвітител, митрополит-філософ Петро Могила благословив Богдана Хмельницького на боротьбу за волю українського народу..

Однак архівна знахідка українського дослідника Юрія Мицика розвіяла ці сумніви. Було виявлено лист турецького султана до Богдана Хмельницького,

датованого літом 1647 року, в якому повелитель Великої Порти дякував козакам за отримані відомості і обіцяв свою підтримку [1, 127–128].

Важливим кроком для дипломатії є її модель (схема, проект), що орієнтується передусім на якість переосмислення смислотворчих горизонтів життєвого досвіду. Зокрема, поняття “проект” застосовується відповідно до положень, які озвучує дослідник С. Кримський: “Проект розраховує співвідношення цілей, перспектив, можливих результатів, структурних затрат, терміну, організаційних заходів та управлінських структур, що поєднує логіко-гносеологічні та соціальні аспекти. За своєю побудовою проект включає такі компоненти:

1. Предиктор (комплекс умов розв’язання певного класу проблем, настановчо-нормативний опис і смисл, “дерево цілей”).
2. Структурно-номологічну схему та її епістемічну карту (чи то у вигляді теорії або окремих теоретичних орієнтирів, чи то у вигляді програмних настанов).
3. Проектор чи формоутворювач (ієрархізована система поетапних дій).
4. Варіативне поле можливих реалізацій з блоками контролю та якості оцінки [2, 221].

При цьому феноменальність як якість переосмислення життєвих імперативів є універсальною характеристикою, що повинна володіти інваріантними властивостями. Адже феноменальні значення матриці можна використовувати для визначення показників якості як інваріантних показників через суспільну комунікацію.

У межах теорії комунікації одним зі шляхетних понять дипломатії є формули контингентності, що гарантують підтримку єдності й утворюються через бінарні коди розрізнення і обмежують простір їх проникнення. Саме така селекція у сфері комунікації тлумачиться Н. Луманом як контингентна: “Через формули контингентності ми хочемо позначити символи або групи символів, які призначені для того, щоб перетворювати невизначену контингентність особливих функціональних сфер у визначену контингентність (Luhmann N. Funktion der Religion. — Frankfurt am Main, 1977). Функція формули контингентності в системі дипломатії полягає в тому, щоб затвердити внутрішню до світу контингентність стосовно зовнішньої контингентності і таким чином зробити її визначальною. Так, наприклад, у християнстві завдяки формулі контингентності діє поняття Бога, як загальносвітовий потенціал подій. Саме у такий спосіб дипломатії стає релевантним релігійна система щодо її бінарних кодів.

Отже, дипломатія як феноменальна матриця — це той сукупний інструментарій, за допомогою якого можна визначати, у якій сфері й для кого здійснюється їх суспільно значуща діяльність. У матриці, яка віддзеркалює сфери (сегменти діяльності та категорії відповідних суб’єктів), використовується система маркерів (тегів), що дає можливість розпізнавати потреби конкретних цільових суб’єктів дій.

Інакше кажучи, дипломатія як шляхетний спосіб вирішення соціального конфлікту в системі превентивних заходів інформаційної безпеки охоплює

всі сфери життя спільноти і призводить до необхідності мудрих рішень, що є критеріальним ресурсом самоздійснення, самовідтворення особистості, держави та суспільства. Тому і використовується матричний спосіб забезпечення людини в сучасній дипломатії як шляхетність переговорів у духовному партнерстві.

Дипломатія як протидія сучасним гібридним війнам

У сучасному міжнародному просторі, який пронизаний катаклізмами у вигляді кліматичних загроз, а також локальними конфліктами (Сирія, Ірак, Турція, Україна тощо), актуального значення набуває синдром гібридної війни. Такий синдром, як певний стан свідомості, охоплює сьогодні значну частину пересічних людей у світовому процесі. Тобто синдром – це вияв у підсвідомих прошарках масової свідомості певного роду ксенофобії, неврозу, психозу, апатії тощо. Головне при цьому – вміти розпізнавати наміри соціогенного впливу на структуру суспільної свідомості: зловмисні чи гуманні. Адже синдром як всебічне соціальне явище формується насамперед завдяки ірраціональним чинникам людської свідомості. Саме в цих емоційно-чуттєвих актах і відбуваються тривалі процеси міфологізації, сакралізації, символізації як інформаційно-генетичні коди наслідування від наших пращурів. Оскільки ці коди (шифри, криптомагія) виявляються в соціальних кризах та інших екстремальних ситуаціях як сукупної матриці, на якій динамічно активізується механізм реалізації відповідного кодування та розкодування інформації.

Сьогодні гібридна війна є різновидом інформаційних війн, основним інструментом якого є військова психологія. На наш погляд, у недалекому майбутньому прогнозується так званий “один у полі воїн”. Інакше кажучи, оптимізується роль людського фактора у таких війнах, а саме: завдяки штучному інтелекту (біороботам, кіберменам) значною мірою зменшиться кількість живої “робочої” військової сили. Такі нагальні умови і сприятимуть зростаючій ролі дипломатів-міжнародників, що повинні володіти технічними знаннями, зокрема у сфері аерокосмічного зв'язку. За цих умов радіоелектронна гра є прерогативою спецслужб ХХ століття. Саме такі дипломати шляхетної конституції особистості повинні працювати радниками з питань таємниць у світових державних міжвідомчих та приватних структурах з добродійними намірами в їхній діяльності. При цьому такий інструментальний критерій синдрому сучасної гібридної війни, як імператив модернізації страху (довічно “ув'язнений” страхом), має як негативні, так і позитивні сторони. Адже таке ксенофобне явище можна перевтілити і в позитивно-лікувальне річчя завдяки народній та академічній мудрості як результат життєвих та наукових знань.

Локальні конфлікти у системі гібридних війн

Варто зазначити, що сьогодні українська земля є полігоном для гібридної війни. Актуальність такої розвідки обумовлена відповідними чинниками, серед яких необхідно виокремити у національній та світовій практиках соціогенний вплив локальних конфліктів на структуру свідомості у системі гібридних війн. З огляду на це філософські, політичні, психологічні, со-

ціальні аспекти локальних конфліктів, що є структурним змістом гібридних війн, перебувають у полі зору таких зарубіжних дослідників: Р. Арона, З. Бжезінського, Р. Дарендорфа, Г. Кісінджера, П. Сорокіна, А. Тойнбі, Е. Тоффлера, К. Уолтци, Ф. Фукуями, С. Хабермаса, С. Хантінгтона, Х. Хофмайстера та ін.

В українській науковій літературі проблеми війни висвітлюються в працях В. Аблазова, А. Маначинського, В. Мандрагелі, Г. Перепилиці, М. Требіна, С. Червонописького та ін.

У цьому розрізі збройне протиборство гібридної війни істотно впливає на важливий компонент міжнародно-політичної системи — державу, яка прагне компенсувати аномальні процеси, що посилюються війною. Тобто повинна зростати регулююча роль держави в усіх сферах життя суспільства, що проявляється запровадженням чи незапровадженням воєнного стану на частині території або по всій країні, створенням надзвичайних органів управління і зосередженням у їхніх руках всієї повноти влади, розширенням повноважень служб безпеки, обмеженням демократичних свобод тощо.

Саме “в умовах збройного протиборства відбувається розширення державного сектору економіки, за рахунок прискороного будівництва військових підприємств, на засоби державного бюджету і посилення процесу зрощення віськово-промислового комплексу з державними структурами, що пов’язано з централізацією політичної влади і підвищенням жорсткості управління економікою і країною загалом” [3, 762].

Отже, синдром сучасних гібридних війн, суттєвою основою яких є збройне протиборство, накладає глибокий відбиток на глобальний імідж міжнародного життя. Тому інтереси захисту країни і ведення саме збройного протиборства потребують дипломатичної консолідації всіх сил народу як прояву її мудрості. При цьому переможців у війнах нового покоління — гібридних не постає, оскільки будь-яка державна система не витримує випробувань сучасною реальністю. Тому вкрай необхідні нові дипломатичні підходи для інформаційного захисту всіх верств населення з боку кожної особи, держави та суспільства.

Феноменологія релігії в дипломатії

Як свідчить історія дипломатії, на початку XVII ст. у Європі загострилися протиріччя між провідними державами. Зокрема, Іспанія і Священна Римська імперія, якими управляли представники династії Габсбургів, прагнули посилити свій вплив у Європі і таким чином відновити панування католицизму. Цьому протистояли протестантські держави Північної Європи та католицька Франція, що значною мірою не бажали зміцнення Габсбургів. Саме у німецьких землях, що нелегітимно входили до Священної Римської імперії, зростали суперечки між католицькими князями Півдня й протестантськими (лютеранськими та кальвіністськими) володарями Півночі й Заходу. Інакше кажучи, для боротьби з Габсбургами протестантськими князями була створена Протестантська унія.

У процесі такої Реформації від католицизму і відмежувався протестантизм (від слова “протест”), що відмовився визнавати владу Папи Римського і став

третім важливим напрямом християнства у вигляді лютеранства і кальвінізму.

Як загальновідомо із соціологічних досліджень, у кількісному вимірі християнство залишається найчисленнішою релігією. За прогнозами дослідників, до 2020 року до різних її конфесій належатиме близько 37 % населення Землі, а в 2050 році — приблизно 3 млрд християн. Водночас вважається, що ера західного християнства закінчується, оскільки у 2025 році стрімке зростання населення Африки і Латинської Америки істотно змінить статистику. З 2,6 млрд християн близько 633 млн будуть жити в Африці, 640 — у Латинській Америці, 460 — в Азії. Тому Європа з її 555 млн посяде лише третє місце.

З огляду на це найпотужнішою ідеологією у міжнародних відносинах є іслам, який (арабською — відданість себе богу, покірність) означає мусульманство, що є однією з трьох найпоширеніших релігій. Іслам виник на початку VII ст. в Аравії. Віровчення викладено в Корані. Характерні ознаки ісламу — фаталізм і фанатизм... Проте за ісламом людина володіє свobodною волею і відповідає за свої вчинки [9, 114]. Адже радикальні мусульманські угруповання, абсолютизуючи одну з настанов релігії — “священну війну” за віру (джихад), прагнуть певним чином протидіяти відповідним нововведенням, що здійснюються не від мусульман. Отже, до представників інших конфесій (“невірних”) продукується нетерпимість. Окремі мусульманські лідери неодноразово закликали до винищувальної війни проти всіх іновірців. При цьому немає вбитих (“кошта”), а є мученики за віру (“шахіди”), немає воїнів і представників племен, а є “моджахеди”, що воюють з “невірними” (“кефірами”) [9, 96].

Таким чином, вбачаючи в модернізації і демократії реальну загрозу своєму існуванню, екстремістські течії прагнуть ізолювати мусульманське співробітництво від дії цих “вірусів”. Тому сьогодні на практиці це виявляється у нескінченному потоці терористичних актів, що увійшли в систему глобальних гібридних війн.

У цьому сенсі слід зазначити, що саме феноменологія релігії в дипломатії як якісне переосмислення феноменів релігії, теології та релігієзнавства викликає численні діалектично суперечливі судження. Адже така феноменологія як сукупна матриця духовних феноменів на рівні особистості, держави та суспільства ініціює дипломатичний шлях до системного аналізу релігії, що є наскрізним для значного кола наукових розвідок.

Зокрема, американський мислитель Н. Смарт, наслідуючи ідеї Е. Гусерля, вважає, що необхідно розмежовувати об’єкти, які є реальними, і об’єкти, які просто існують. У цьому розумінні Бог є реальним для християн незалежно від того, існує ця субстанція чи ні.

Безперечно, поява феноменології певною мірою знаменувала припинення жорсткого протистояння наукового і апологетичного підходів до істинного пізнання релігії. Як зауважує Н. Смарт, засвоєння здатності до наукової рефлексії телеологічною свідомістю, з одного боку, і зниження тиску релігійного авторитету на інтелектуальну діяльність, з другого, забезпечили мож-

ливість “дистанціюватися від власної особистісної позиції, що дало змогу досліджувати релігію доброзичливо і водночас об’єктивно” [4, 9].

На думку Н. Смарта, філософія релігії стає “філософією світогляду”, тобто розширюється з тим, щоб дипломатично охопити різні елементи релігієзнавчої системи. “Вона повинна стати верхнім поверхом будівлі, середній поверх якої утворює порівняльний та історичний аналіз релігій та ідеологій, а нижній — феноменологія, причому не тільки досвіду і дії, а й феноменологія символічного життя людини в цілому” [5, 7].

За таких умов дипломатія як імператив духовного партнерства в феноменології релігії полягає в тому, щоб використати концептуальну модель філософії релігії та релігієзнавства для вивчення значущих, поширених і впливових ідеологій світу — як релігійних, так і світських. Таким чином, наукове релігієзнавство може бути корисним і для вироблення нового світогляду, що враховував би як розмаїття сучасного світу, так і потребу цього світу в дипломатичних поглядах.

Адже феноменологія релігії як якісна дипломатична матриця ідеологічних віросповідань теологічного та світського характерів уможливорює філософію світоглядів, що має бути реалістично пов’язана з дійсно (істинно) існуючими світоглядами. Саме феноменологія релігії здійснює системний аналіз структури та історії різних дипломатичних уподобань на підставі історії і пізнання певної логічної структури цих систем. Тобто простежується дипломатичний характер зв’язку між різними концептуальними моделями шляхетності переговорів. Саме порівняльне вивчення релігії і світських ідеологій є можливим за умов таких загальних фундаментальних ознак, як і релігійні феномени, і світські, що демонструють дипломатичний зв’язок між теорією і практикою в координатах людинокосмізму та людиноцентризму.

Отже, дипломатія як феноменологічна матриця шляхетності переговорів полягає у спробі усунути жорсткі кордони, зокрема між релігійними і нерелігійними типами ідеологій і практик у процесі шляхетних переговорів без постулювання ідеї трансцендентної реальності. У цьому зв’язку духовний сенс благородної дипломатії як шляхетності переговорів можна віднайти в гармонійному єднанні із субстанційно живою Природою. Це може слугувати вдалим інструментом виявлення важливих теоретичних сторін духовних формацій з подальшою дипломатичною констатацією подібностей та відмінностей у змісті різних типів, що можуть бути уточнені і доповнені в силу появи новітніх філософсько-історичних оцінок з огляду сучасних ноотехнологій як благородний прорив у майбутнє.

Література

1. *Джеджуна Ю.* Таємна війна Богдана Хмельницького: історико-документальна оповідь. К.: Молодь, 1995. 224 с.
2. *Кримський С. Б.* Запити філософських смислів. К.: ПАРАПАН, 2003. 240 с.
3. *Лісовський П. М.* Глобальна фінансова криза як депресійний дух часу у сучасному спекулятивному капіталі // “Гілея: науковий вісник”: збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Васькевич. К.: ВІР УАН, 2013. Вип. 69 (№ 2). С. 755–765.

4. *Smart N.* The Phenomenon of Religion [Text] / Smart, Roderick Ninian. London: Macmillan Press, 1973, 157 p.
5. *Smart N.* The Philosophy of Worldviews: The Philosophy of Religion Transformed // Roderick Ninian Smart. Concept and Empathy: Essays in the Study of Religion. N. Y.: New York University Press, 1986. 240 p. P. 17–31.
6. *Лісовський П. М.* Міжнародні відносини: ментальність, геополітика, глобалізація: навч. посіб. К.: Кондор-Видавництво, 2017. 156 с.
7. *Лісовський П. М.* Мудрість народів світу: навч. посіб. К.: Кондор-Видавництво, 2017. 332 с.
8. *Аблазов В. И., Аблазов И. В., Аблазов К. В.* Афганская арена. Дипломаты и полководцы. Киев, 2012. 768 с.
9. *Червонопіський С. В., Костыря А. А., Сироштан В. Г.* Афганская арена. Военно-политическая спецоперация СССР 1979–1989 гг.: справочник. К. : Межрегиональный издательский центр “Мединформ”, 2014. 452 с.

Лісовський П. М. Дипломатія як феноменальна матриця шляхетності переговорів: загрози та захист. Дослідження в міждисциплінарному фокусі визначає дипломатію як духовне партнерство в сучасному світі, що зумовило гостру потребу в новій філософії серед інших наук. При цьому виявом феноменальних реценцій мудрості є шляхетна конституція особистості. Визначено межі теорії комунікації, в яких одним із шляхетних понять дипломатії є формули контингентності, що гарантують підтримку єдності й утворюються через бінарні коди розрізнення та обмеження в просторі їх проникнення. Розкрито дипломатію як протидію сучасним гібридним війнам, виокремлено у національній та світовій практиках соціогенний вплив локальних конфліктів на структуру свідомості. Історично засвідчено, що саме феноменологія релігії в дипломатії як якісне переосмислення феноменів релігії, теології та релігієзнавства викликає значні дискусії у полі наукових розвідок. Зокрема, “афганська арена” є порівняльним вивченням релігії і “світських ідеологій”, що демонструють діалектичний зв’язок дипломатів і військових у координатах людиноцентризму та людинокосмізму. Прогнозовано подальшу дипломатичну констатацію глобальних ноотехнологій як благородний тренд мудрості в гармонійному єднанні із субстанційно живою Природою, що становить всеосяжне софійне середовище.

Lisovsky P. M. Diplomacy as a phenomenal matrix of nobility of negotiations: threats and protection. The dissertation in an interdisciplinary focus defines diplomacy as a spiritual partnership in the modern world, which led to an acute need for a new philosophy among other sciences. At the same time, the noble constitution of the personality is a manifestation of the phenomenal receptions of wisdom. The boundaries of the theory of communication are outlined, in which one of the noble concepts of diplomacy is the formu-

las of contingency that guarantee the support of unity, the differences and restrictions in the space of their penetration formed from binary codes of difference. Disclosure of diplomacy as a counteraction to modern hybrid wars, highlighted in national and world practice, the sociogenic influence of local conflicts on the structure of consciousness. It has been historically proven that it is the phenomenology of religion in diplomacy, as a qualitative rethinking of the phenomena of religion, theology and religious studies, that causes considerable debate in the field of scientific research. In particular, the “Afghan arena” is a comparative study of religion and “secular ideologies” demonstrating the dialectical connection of diplomats and military men in the coordinates of man-centrism and human-cosmism. The further diplomatic statement of global nootechnologies is predicted as a noble trend of wisdom in a harmonious union with a substantively living Nature, which constitutes a comprehensive environment of wisdom.

Лисовский П. Н. Дипломатия как феноменальная матрица благородства переговоров: угрозы и защита. Исследование в междисциплинарном фокусе определяет дипломатию как духовное партнерство в современном мире, что обусловило острую потребность в новой философии среди других наук. При этом проявляется феноменальных рецепций мудрости выступает благородная конституция личности. Определены границы теории коммуникации, в которых одним из благородных понятий дипломатии являются формулы контингентности, гарантирующих поддержку единства, образующиеся из бинарных кодов различия и ограничения в пространстве их проникновения. Раскрыта дипломатия как противодействие современным гибридным войнам, выделено в национальной и мировой практиках социогенное влияние локальных конфликтов на структуру сознания. Исторически доказано, что именно феноменология религии в дипломатии, как качественное переосмысление феноменов религии, теологии и религиозоведения вызывает значительные дискуссии в поле научных исследований. В частности, “афганская арена” является сравнительным изучением религии и “светских идеологий”, демонстрирующих диалектическую связь дипломатов и военных в координатах человекоцентризма и человекокосмизма. Спрогнозирована дальнейшая дипломатическая констатация глобальных ноотехнологий как благородный тренд мудрости в гармоничном единении с субстанционально живой Природой, что составляет всеобъемлющую софийную среду.

Надійшла 7 листопада 2017 р.

Д. І. ТКАЧ

Університет економіки та права "КРОК", м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ ЗОБРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОРТРЕТІВ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2017, вип. 54(3), с. 24–30

Аналізуються можливості використання SWOT-аналізу для зображення психологічних портретів політичних лідерів України, а саме: президентів, прем'єр-міністрів, відомих політиків України. Аналізу підлягають їхні сильні сторони (Strength), слабкі сторони (Weakness), а також можливості (Opportunities) й загрози (Threats).

SWOT-аналіз цілком можливо застосувати для зображення психологічних портретів політичних лідерів, а саме: президентів, прем'єр-міністрів, відомих політиків України. Аналізу підлягають їхні сильні сторони (Strength), слабкі сторони (Weakness), а також можливості (Opportunities) й загрози (Threats).

SWOT-аналіз допомагає встановити зв'язки між найхарактернішими можливостями, загрозами, сильними сторонами (перевагами) і факторами слабкості того чи іншого політичного лідера. А його результати можуть слугувати основою для аналізу психологічних характеристик особистостей, які мали чи мають і сьогодні суттєвий вплив на внутрішню та зовнішню політику України. Головною метою проведення SWOT-аналізу є отримання достовірних даних про можливості політичного лідера приймати виважені рішення в житті держави, а також ті загрози, що можуть постати перед країною у випадку, коли ухвалення певних рішень буде зроблено волюнтаристськи, без врахування висновків експертів і аналізу реальної ситуації в тій чи іншій сфері суспільного життя.

Методика проведення SWOT-аналізу передбачає здійснення кількох етапів:

1. Визначення власних сильних і слабких сторін психологічного портрета політичного лідера. Для цього необхідно скласти перелік параметрів, за якими оцінюватиметься певна особа; по кожному параметру визначити, що є його сильною стороною, а що — слабкою; зі всього переліку вибрати найважливіші сильні і слабкі сторони.

2. Визначення можливостей, які має політичний лідер завдяки своїм позитивним якостям особистості, а також загроз, які можуть спричинити його негативні характеристики [1].

SWOT-аналіз порівняно з іншими методами має як переваги, так і недоліки, основною перевагою якого є простота і доступність проведення, а також гнучкість і наявність безлічі варіантів. Також це систематизація знань про внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на становлення та подальший розвиток особистості; можливість визначити переваги і недоліки політичного лідера, які можуть вплинути на зовнішню політику держави та сформувавши стратегічні пріоритети у цій царині.

Проведення SWOT-аналізу особистості дає змогу: систематизувати структуру його психологічної характеристики; краще розуміти ті чи інші риси його характеру, які відіграють вирішальну роль у прийнятті зовнішньополітичних рішень; відстежувати загальний стан зовнішнього середовища; виділяти і використовувати нові потенційні можливості швидше та ефективніше; обирати оптимальну дорогу розвитку і уникати небезпек; приймати зважені рішення. Правильно і вчасно прийняті стратегічні рішення відіграють сьогодні ключову роль в успішній зовнішньополітичній діяльності. Саме вони дають можливість говорити про її результативність або нерезультативність.

Модель побудови психологічного портрета президента виглядає наступним чином. Спочатку надається коротка біографія тієї особи, яка досліджується. Розпочинаючи з дитинства і закінчуючи президентською каденцією, відслідковуються значущі події у його житті, які суттєво вплинули на формування особистісної поведінки. В дитячі роки особлива увага приділяється ролі батьків, домінування матері чи батька, впливу оточення: товаришів зі школи, вулиці і навіть злочинних угруповань. Подальша ділова та політична кар'єра політичного лідера, що досліджується, значною мірою залежала від тієї освіти, яку він отримав у молоді роки, а потім і протягом усього життя. Цікавими є і вивчення його кар'єрного зростання, просування по службі, аналіз позитивних рис характеру, які забезпечували успіх у цій справі [2].

Наступним розділом SWOT-аналізу щодо зображення психологічних портретів політичних лідерів є резюме, в якому надається короткий аналіз головних досягнень чи невдач на найвищій посаді, яку займав політичний лідер. Зазначається, як його сприймали та сприймають пересічні громадяни України, яку оцінку дають його діяльності, який політичний рейтинг він має.

Подальшою рубрикою SWOT-аналізу є S (strength – сила). Вона пов'язана переважно з позитивною ресурсною базою політичного актора. Для цього необхідно скласти перелік параметрів, за якими оцінює цей політичний лідер, по кожному параметру визначити, що є його сильною стороною [3].

Тому важливою є відповідь на питання: чи політичний лідер відповідає категорії “нових політиків”, чи можна його віднести до “лідерів нового покоління”. Чи є в нього високі електоральні шанси та можливість при мобілізації всіх ресурсів і потенціалів, при створенні ефективних виборчих комбінацій виграти президентські вибори або створити більшість у Верховній Раді.

Важливу роль у цьому аналізі відіграє так звана іміджева легенда – як негативна, так і позитивна; наявність яскравої та успішної політичної кар'єри

і тих позитивних якостей характеру, які допомогли її досягти; переваги над сильними політичними конкурентами в “його” політичній ніші; зв’язки з міжнародними фінансовими лобі і неформальними центрами ухвалення рішень (так званий “Global Government”); наявність в українській політиці віртуальних “катастрофічних факторів” в особі інших небезпечних для держави та бізнесу лідерів, які змушують бізнес-еліти до об’єднання заради підтримки цього кандидата; присутність харизми, вміння просто та доступно спілкуватися з пересічними громадянами, наявність самокритики; висока ймовірність створення потужної політичної сили, яка буде підтримувати його у Верховній Раді та в суспільстві в цілому.

Черговим розділом SWOT-аналізу є слабкі сторони (Weakness), який пов’язаний насамперед з негативною ресурсною базою політичного лідера. Як і в першому випадку, для цього необхідно скласти перелік параметрів, за якими він оцінюється, та по кожному параметру визначити, що є його слабкою стороною [4].

Спробуємо визначити, що в цій частині дослідження є визначальним:

1. Відсутність публічного, чималого досвіду в політиці, а саме: не приймав самостійних рішень, не ризикував власним життям і свободою заради досягнення політичної мети, не ніс відповідальності за інших людей, не боровся за справедливість.

2. Основний мотив електоральної підтримки — не підтримка передвиборчої програми політика чи його власна харизма, а відсутність політиків, які можуть скласти достойну конкуренцію на електоральному полі.

3. Брак справжньої стратегії розвитку України.

4. Обмаль власних здібностей для визначення мети приходу до влади та відповідного стратегічного мислення для створення програми виходу із системної кризи, в якій знаходиться Україна.

5. Відсутність якої б то не було історіософської мотивації волі до влади, відсутність української ідеї, як головного мотиву здійснення владних повноважень, нечітке бачення подальшого шляху розвитку України.

6. Відсутність ефективної команди політичних соратників, яких замінюють ситуативні кон’юнктуристи.

7. Феномен політика, який надто впевнений у собі та демонструє це переконання невпадат.

8. Відсутність реальних політичних досягнень і правдивої політичної суб’єктності.

9. Відсутність реального політичного суб’єкта, зацікавленого в підтримці політика.

10. Створення під політика маніпулятивного, неефективного та незрозумілого більшості виборців проекту.

11. Ефект “дутого рейтингу”: значні рейтингові показники утворюються за рахунок маніпуляцій соціологів.

12. Відсутність підтримки “духовних лідерів нації”, представників науки, культури, лідерів громадської думки.

13. Регіональна ідентичність: гра на протиріччях Захід – Схід.

14. Психологічна слабкість, невпевненість, постійна розгубленість, а також любов до лестощів і похвал.

15. Відсутність акумульованого передвиборчого фінансового ресурсу під політика.

16. Сумніви щодо його можливості прийти до влади відлякують потенційних спонсорів.

17. Небажання провідних українських політтехнологів мати справу на президентських і парламентських виборах з передвиборчими проектами політика.

Другі дві позиції — можливості та загрози — пов'язані здебільшого зі структуруванням ситуації і факторами зовнішнього середовища [5].

Зупинимося спочатку на Можливостях (Opportunities). Можливість позиціонувати політичного лідера в емоційно насиченій апокаліптичній перспективі — як “останню надію нації”, як “останній шанс України” та ін. Вірогідність створити під нього елітний та електоральний ефект “сніжного кому”, тобто коли панічна поведінка великих груп, в яких більшість копіює поведінку і дії меншості. Підтримка політика бізнесовим лобі, серед якого відомі олігархи, багаті, які контролюють потужні медіа-ресурси: телерадіоканали, інтернет-видання, газети та ін. Можливість мобілізувати під нього ефективні інтелектуальні сили, наприклад, різноманітні фонди, волонтерські, благодійні організації. Використання регіонального походження політичного лідера, походження батьків, як позитивної іміджевої деталі, яка може вплинути в боротьбі за електорат даного регіону. Гіпотетична можливість створення консенсусу представниками різних українських еліт навколо фігури цього політика, як перспективного кандидата в президенти.

Важливим є і те, чи має політичний лідер особистий інтерес і задоволення від участі у політичному процесі, крім досягнення поставлених цілей. У цьому контексті, відповідно до теорії психології, він, перебуваючи в “драйвовому” стані, може істотно підвищувати власні можливості, наприклад, прискорювати процес мислення, логічного аналізу, реакції тощо. Тобто уміння розганяти власну психіку для вирішення складних завдань і досягнення необхідних результатів у короткі терміни. Важливими є і наявність у кандидата сильної волі, сформованого особистого стрижня, використання будь-яких методів, що забезпечують результат, не зважаючи ні на мораль, ні на громадську думку. Використання політиком, особливо жіночої статі, своєї приємної зовнішності, жіночого шарму та вміння вести переговори.

Надзвичайно важливим є розділ SWOT-аналізу, у якому досліджуються загрози (Threats) політика [6]:

1. Використання політичного лідера як свідомо “технологічного” кандидата на президентських виборах.

2. Ставлення до нього як до одного з основних конкурентів з боку провідних політичних блоків і угруповань.

3. Нединамічність рейтингу або його постійне зниження.

4. Низький рівень потенційної міфологізації публічного образу.

5. Проблема електорального сприйняття публічного образу, в якому позиціонується його негативні асоціації з образом “олігарха”, “приспосуванця”, “бандита”, “недолугого оратора”.

6. Особистісні негативні іміджеві фактори, включаючи поведінку на прямих телеефірах, публічних виступах.

Відсутність підтвердження іміджу “інтелектуала”, неможливо згадати жодної наукової за жанром його доповіді, виступу, статті, книги. Радше його можна позиціонувати як “дутого інтелектуала”. Публічна ангажованість зв'язком політичного лідера з одіозними фігурами в політиці та бізнесі.

До найбільш вірогідних загроз, які реально стоять перед політичним лідером, відносять можливу переоцінку власних можливостей і перспектив. Важливим є і склад його мислення, чи є він більш тактиком, ніж стратегом. Тому для нього існує проблема відсутності глибокого аналізу при прийнятті конкретних рішень, волюнтаризм під час визначення стратегічних напрямів ведення виборчої програми, особливо коли політичному лідеру на системному рівні не вистачає цілісного бачення картини і її можливих змін як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі. Додатковою загрозою є величезна концентрація на своїй головній меті – отримання максимальної влади в Україні. У цьому випадку на шляху до цієї мети він не зупиняється ні перед чим, максимально використовуючи як технічні засоби, так і людські ресурси. З цієї точки зору він зраджує своїм соратникам з надзвичайною легкістю, фактично перебуваючи на самоті. Слідування кредо відомого класика політичної думки Макіавеллі про те, що “мета виправдовує всі засоби”, може стати фатальним для політичного лідера, за яке він може заплатити надто високу ціну за отримані результати [7].

Таким чином, використання SWOT-аналізу для створення психологічних портретів політичних лідерів України новітньої доби є цілком слушним і цікавим з точки зору з'ясування того, хто ж нами керував усі роки незалежності і чому до таких жалюгідних наслідків призвело це урядування.

Джерела

1. Коновалова О. В. SWOT-аналіз як основний інструмент стратегічного управління, його переваги і недоліки [Електронний ресурс] // Publishing house Education and Science s.r.o. URL: http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/10_57671.doc.htm (Назва з екрану).
2. Загальна методика психологічного дослідження [Електронний ресурс] // pidruchniki.com. URL: http://pidruchniki.com/15800119/psihologiya/zagalna_metodika_psihologichnogo_doslidzhennya (Назва з екрану).
3. Як і навщо складати особистий SWOT-аналіз [Електронний ресурс] // Інформаційно-аналітичний портал “Четверта влада”. URL: <http://4vlada.com/consultation/41697> (Назва з екрану).
4. Як провести особистий аналіз SWOT [Електронний ресурс] // Гармонія. URL: <http://garmonya.in.ua/yak-provesty-osobystyj-analiz-swot> (Назва з екрану).
5. Ivashkiva Anastassia. SWOT-аналіз личности [Електронний ресурс] // Prezi. URL: <https://prezi.com/qfwnr2txllhx/swot> (Назва з екрану).

6. Романова Е. Личностный SWOT-анализ [Электронный ресурс] // Управленческая Школа Инь. URL: <http://elena-romanova.ru/stati/k-primeneniyu/lichnostnyiy-swot-analiz> (Назва з екрану).
7. Макиавелли Н. Избранные сочинения. М.: Художественная лит., 1982. 503 с.

Ткач Д. І. Використання SWOT-аналізу для зображення психологічних портретів політичних лідерів. Зауважується, що головною метою проведення SWOT-аналізу є отримання достовірних даних про можливості політичного лідера приймати виважені рішення в житті держави, а також ті загрози, що можуть постати перед країною у випадку, коли ухвалення певних рішень буде зроблено волонтаристськи, без врахування висновків експертів і аналізу реальної ситуації в тій чи іншій сфері суспільного життя. Відзначається, що методика проведення SWOT-аналізу передбачає здійснення кількох етапів. Зазначається, що основною перевагою цього методу є простота і доступність його проведення, а також гнучкість і наявність безлічі варіантів. Також це систематизація знань про внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на становлення та подальший розвиток особистості.

Tkach Dmytro. Use of SWOT Analysis for Description of Political Leaders' Psychological Portraits. It is emphasized that the main objective of SWOT analysis is to obtain reliable data on the capabilities of the political leader to make resolute decisions in the life of the state, as well as dealing with the threats that the country may face in case if certain decisions are made voluntaristically, without taking into account expert opinions and analysis of the real situation in one or another sphere of public life. It is noted that SWOT analysis method envisages the implementation of several stages. It is evident that the main advantage of this method is simplicity of its implementation, as well as the flexibility and availability of lots of options. It is also systematization of knowledge about the internal and external factors that influence on the formation and further development of the personality.

Ткач Д. И. Использование SWOT-анализа для изображения психологических портретов политических лидеров. Подчеркивается, что главной целью проведения SWOT-анализа является получение достоверных данных о возможности политического лидера принимать взвешенные решения в жизни государства, а также те угрозы, которые могут возникнуть перед страной в случае, когда принятие определенных решений будет сделано волонтаристски, без учета выводов экспертов и анализа реальной ситуации в той или иной сфере общественной жизни. Отмечается, что методика

проведения SWOT-анализа предполагает осуществление нескольких этапов. Основным преимуществом этого метода является простота и доступность его проведения, а также гибкость и наличие множества вариантов. Также это систематизация знаний о внутренних и внешних факторах, влияющих на становление и дальнейшее развитие личности.

Надійшла 3 жовтня 2017 р.

С. В. САВОЙСЬКА

Київський національний університет будівництва і архітектури

МОДЕЛІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2017, вип. 54(3), с. 31–37

Проаналізовано моделі мовної політики в Україні. Розкрито чинники, особливості виникнення і розвитку різних за змістом та характером моделей мовної політики у сучасній Україні. Розглянуто підходи, функції та класифікацію комунікативної моделі мовної політики.

Від ефективного здійснення мовної політики, яка базується на конструктивістській та раціональній моделях розвитку, залежать ідентичність, єдність українського політикуму та української спільноти навколо національних інтересів, європейських демократичних цінностей, української мови і культури, а також — цілісність Української держави та її суспільно-політичний поступ. Основою для формування, виникнення та розвитку конструктивістської та раціональної моделей мовної політики була перебудова М. Горбачова, у процесі якої було оголошено амністію для українських політв'язнів, скасовано статтю 6 Конституції СРСР, яка забороняла діяльність будь-яких політичних партій, крім КПРС та ін. Усе це створило умови для виникнення свободи слова, зібрань, участі у тих політичних процесах, які відбувалися у середині та у кінці 1980-х рр. минулого століття. Усе це створило підґрунтя та позитивний політичний клімат для написання, виникнення та ухвалення закону “Про мови в Українській РСР”, який проголосив українську мову державною на території Радянської України. Незважаючи на те що у цей закон було закладено подвійну модель мовної політики, він мав велике перспективне значення для перехідного періоду від тоталітаризму, який прогнозує панування єдиної ідеології й обмеження суспільної активності [11, 17], до демократії та ринкової економіки, від трансформації усіх сфер суспільно-політичного життя до модернізації освітньої та інших галузей, що вимагали українізації та оновлення. Усі ці деталі були сплетені в один конструктивістський організм, який вимагав проголошення української незалежності, розвиток демократичних цінностей, формування політичної та громадянської єдності, парламентаризму та багатопартійності. Усі ці демократичні та ідеологічні цінності формували базу для повноцінного розвитку конструктивістської моделі мовної політики, яка може ефективно здійснюватися лише на комунікативній основі. Тобто стратегією будь-якої ідеології, на слушну думку С. Денисюк, є завдання, аби “привласнити” простір політичної комунікації [2, 78]. Кон-

структивістська модель мовної політики, окремі аспекти якої досліджували Л. Нагорна та автори цього дослідження, вимагала нового раціонального підходу до її здійснення: переведення освітніх закладів усіх рівнів на українську мову викладання, забезпечення навчального процесу новими навчально-методичними матеріалами, україномовними та іншомовними фахівцями, посібниками, підручниками та ін. Усе це детально вивчено та проаналізовано у монографії за загальною редакцією С. Савойської “Українська мова як державна: освіта, політика” [7], де наголошується, що зазначена модель мовної політики, незважаючи на певні перешкоди та негаразди у галузі економіки, які мали місце у мовно-політичному житті, на початку та до середини 1990-х рр. мала неабиякі успіхи.

З приходом до влади екс-президента Л. Кучми вектор мовної політики змінив свій курс із Заходу на Схід. Враховуючи мовно-політичну ситуацію, можемо констатувати про можливе існування в Україні двох і більше моделей мовної політики, наприклад, одномовна (лише українська мова як єдина державна), двомовна (українсько-російська, що передбачає наявність двох державних мов) та багатомовна моделі (на рівні з українською мовою як державною існуватиме ще декілька мов зі статусом регіональної, державної/офіційної, які матимуть не декларативне, як у Росії, а практичне значення). Враховуючи те, що українська спільнота послуговується переважно двома мовами, то у цьому випадку ми можемо стверджувати про існування двох моделей – проросійської (євроазійської) та проукраїнської (європейської). Остання декларує свою належність, на думку Т. Новаченко, до українського суспільно-політичного простору через підтримку поведінки та демократичних поглядів політичних суб’єктів [8, 234].

Водночас обидві моделі пов’язані з викликами, ризиками, небезпеками та певними наслідками їх упровадження. Змінилася й модель мовної політики із конструктивістської на деструктивну та ірраціональну, що підтверджує: неправильний переклад “Європейської хартії регіональних або міноритарних мов”, її подвійна ратифікація комуністами та іншими лівими політичними силами; “парад мовних суверенітетів”, який відбувся на тлі проголошення місцевими радами Півдня і Сходу України російської мови у статусі регіональної; ухвалення закону “Про засади державної мовної політики”, який, порушивши Конституцію України, ввів в обіг поняття “регіональна мова”, яке прирівнюється до офіційної/державної мови. Цей закон розколов українську спільноту за регіональною та мовно-політичною ознаками, чим, по суті, підготував АР Крим до анексії, а Донбас — до захоплення його Росією. У зв’язку із цим, на думку В. Мойсика, цей закон не може існувати взагалі [4], втім, існує до цього часу. Водночас українські політики не поспішають ухвалити новий закон про мови, який би задовольняв усіх політиків і громадян та всі регіони держави.

Велике значення для ефективного здійснення мовної політики у сучасній Україні має її комунікативна модель, яка тісно пов’язана з ідеологією, політичною самосвідомістю, мовою, комунікативною політикою та політичною поведінкою суб’єктів політики, окремі аспекти якої досліджу-

вали О. Богатирьова, С. Бульбенюк, Ю. Ганжуров, А. Демидов, Т. Дейк, Л. Масенко, В. Махінов, О. Рудакевич, Ю. Тищенко, О. Яковлев та ін. Важливою складовою цієї моделі є мовна політика, яка, за визначенням науковців, є сукупністю знань, переконань, припущень, методів і прийомів пізнання дійсності, що ґрунтуються на попередніх наукових досягненнях та сприймаються певною спільнотою як база для подальшої мовленнєвої діяльності. Основною комунікативною моделлю мовної політики є сукупність відносин і зв'язків, які тісно пов'язані з вербальною і символічною поведінковою та діяльністю індивіда, групи, спільноти, влади, політичних сил, громадських та релігійних організацій, які за допомогою відповідних механізмів формують і регулюють мовні відносини та розв'язують мовні проблеми на регіональному, політичному та міжнародному рівнях. Зокрема, Т. Хлівнюк та Р. Карагіоз пропонують мовно-політичні проблеми вирішувати шляхом національного примирення, єдності етнічних груп та національної згоди як єдино можливого виходу із політичної кризи [10, 72].

Існує кілька підходів до дослідження комунікативної моделі мовної політики. Основними з них є такі: *вербальний* (слово, мовлення, політичний діалог, політичний дискурс, взаєморозуміння, компроміс, консенсус), *символічний* (жести, образи, символи, знаки, коди), *постбіхевіористський* (демонстрація, протест, пікет, флешмоб, протистояння, конфлікт), *інституційний* (державні, політичні, опозиційні інститути, громадські та політичні організації) та ін. Завдяки цим та іншим підходам і методам, зокрема конструктивному, деструктивному, раціональному та ірраціональному, комунікативна модель мовної політики досліджується на основі таких взаємопов'язаних базових явищ, як "мова", "комунікація" і "політика", оскільки без мови і політики неможлива комунікаційна діяльність у сфері мовної політики. Одним із важливих напрямів дослідження комунікативної моделі мовної політики є політична комунікація, яка впливає на українську спільноту під час виборів, референдумів, демонстрацій тощо. Аналізуючи різні підходи щодо вивчення комунікативної моделі мовної політики у сучасній Україні, варто виділити такі її структурні рівні: комунікативна політика, політична ідеологія, деструктивна політика, мовно-політична ситуація, ірраціональна політика, політична культура, політична поведінка, політична комунікація, політична самосвідомість, геополітика та глобалізація, які стосуються життєвих інтересів усіх народів світу та потребують спільних заходів для вирішення мовно-політичних проблем [8, 56].

Комунікативна модель мовної політики, яка тісно пов'язана з вербальними, символічними та реальними діями суб'єкта у сфері мовної політики, має такі функції: а) організаційно-управлінська, яка відповідає за конструктивну комунікацію в українському політикумі і суспільстві; б) інформаційно-комунікаційна забезпечує українське суспільство правдивими новинами про мовно-політичну ситуацію у державі, які підкріплюються статистичними даними із посиланням на факти; в) консультативно-методична забезпечує наявність радника або судді при вирішенні мовно-політичних протистоянь на міжвладному та міжполітичному рівнях; г) трансляційна відповідає за змістовність

та достовірність інформації, якість та відповідність національним інтересам і цінностям; д) аналітико-прогностична функція передбачає, якою може бути мовно-політична ситуація через пів року, рік та у майбутньому, як відреагує суспільство на ухвалення та запровадження того чи іншого рішення, закону, програми; є) комунікативна, яка налагоджує контакти на міжвладному та міжполітичному рівнях, а також між політиками і громадськістю в усіх сферах та галузях життєдіяльності, зокрема в освітній, законодавчій, культурній та мовно-політичній сферах. Усі ці функції можуть ефективно співіснувати та діяти у суспільстві зі стійкими демократичними традиціями, національною самосвідомістю та високою культурою комунікантів. Виходячи із цього, комунікативну модель мовної політики можна схарактеризувати за такими ознаками: а) конструктивна комунікативна політика, яка здатна стати фундаментом політичного і культурного життя у сучасній Україні та виконувати керівну роль щодо мовно-культурної та політичної поведінки громадян; б) комунікативна дія здатна пропонувати конструктивну програму перетворень в українському суспільстві, змінювати мовно-політичну культуру, розвивати комунікацію та формувати національну самосвідомість громадян, яка відображає зміст, рівень та особливості уявлень членів національно-етнічної спільноти про минуле, сучасне і майбутнє свого розвитку [6, 248].

В основі ідеології, яка суттєво впливає на формування та розвиток мовної політики, в українських реаліях знаходиться український або російський націоналізми. Останній із них символізує ірраціональну модель мовної політики, окремі аспекти якої досліджували К. Сєдов, В. Ятченко, а також автори цього дослідження. Ця модель пов'язана з міфами, приміром, про особливе призначення Донбасу як регіону-годувальника всієї України, про який не дбає та про який не чує центральна влада у Києві; про виняткову роль східних та південних областей України, без яких держава неспроможна існувати, позаяк вони розвивають економіку держави та наповнюють державну казну; розділення російського народу та державних кордонів Росії, а також захист співвітчизників силовими методами, що спонукало російське керівництво сформулювати та втілювати у життя наднаціональний проект — збирання земель, розкол та ліквідація Української держави [9, 284–286].

Базовою основою для розвитку комунікативної моделі мовної політики є дерусифікація, тобто зростання кількості тих особистостей і спільнот (з 64 % у 1994 р. до 88 % у 2014 р.), які називають себе українцями, та зменшення кількості тих, хто мав російську ідентичність (26 % і 12 % відповідно); тяжіння українців до громадянського концепту нації, до якої відносять себе усі громадяни України незалежно від їхнього етнічного походження, мови, якою вони розмовляють, національних традицій, яких вони дотримуються; патріотизм, тобто більшість українців пишається атрибутами незалежної Української держави, зокрема прапором, гербом, гімном, національною валютою, українською мовою як офіційною, а також тим, що вони є громадянами України, понад 92 % яких вважають її своєю Батьківщиною. Більше того, близько 64 % українських росіян ідентифікують себе на підставі громадянства як українці та вважають Україну своєю рідною землею [9, 280–282].

Як видно, представники цих ідеологій формують навколо себе свою модельну ідентичність: перша (російський націоналізм), на відміну від другої (український націоналізм), не сприймає національну ідентичність, українську мову — як єдину державну, “Помаранчеву революцію”, демократичні цінності, “Революцію гідності”, союз із ЄС і НАТО. Російські націоналісти сприймають Галичину як “вогнище руйнівної бандерівщини та войовничої антиросійськості”. І навпаки, представники українського націоналізму сприймають Галичину як український “п’ємонт”, національне ядро, базу масового демократичного руху, а Україну — як європейську державу, Донецьк — як типове радянське місто, де послуговуються російською мовою, дивляться російські телеканали, слухають російську музику, голосують за проросійські політичні сили [5, 210–211].

На початку 1990-х рр. у незалежній Україні починають формуватися та виникають дві моделі мовної політики: одна із них пов’язана з відновленням незалежності, українізаційними, модернізаційними, демократичними мовно-політичними процесами, інша — зі збереженням статус-кво для російської мови і культури, інформаційно-комунікаційних впливів Росії, яку українська молодь, на думку О. Дроздова, вважає найбільш недемократичною та найагресивнішою у світі країною [3, 68]. Інша модель мовної політики була, по суті, сформульована російськими вченими С. Нікольським, П. Щедровицьким та письменником О. Солженіциним. Останній у статті “Як нам облаштувати Росію” запропонував модель пострадянського державного утворення у складі Росії, України, Білорусі та Казахстану. Це об’єднання базується на особливій ролі російського народу, який думає та розмовляє російською мовою; на ірраціоналізмі Росії, яка шукає нових земель; на реваншизмі, який спрямовано на поновлення історичної величі Російської держави як імперії, яка “не має чітко визначених географічних меж чи російського етносу та характеризується наявністю носіїв православної віри, російської мови і культури у різних частинах світу, що надає ідеї “русского мира” планетарного масштабу”. Усе це базується на спільному історичному минулому, російській ідентичності, мові та церкві Московського Патріархату, яка, як сепаратистське утворення, до цього часу діє на території незалежної України, розколюючи українську спільноту на дві частини. Тобто модель мовної політики російського націоналізму на території сучасної України сформульована у вигляді радикального “русского” моноетнічного націоналізму, який розглядає українську націю як винятково “русский” етнос, який сформовано на принципах російського православ’я, російської мови, російської культури, спільної історичної пам’яті та бачення майбутнього [1, 8–9, 11, 12].

Отже, у глобальному сенсі моделі мовної політики можна класифікувати за такими етапами, як цивілізаційна, індустріальна, постіндустріальна, радянська або авторитарно-тоталітарна та посткомуністична. Кожному із них відповідає певний рівень розвитку: цивілізаційний рівень мовної політики пов’язаний із сукупністю ідеологічних принципів та практичних заходів стосовно вирішення мовних проблем у суспільстві та державі. Індустріальний тип мовної політики розвивався за допомогою ЗМІ, книгодрукування, кіно-

індустрії, автоматизації виробництва, удосконалення технічних засобів та ін. Постіндустріальна доба вирізняється стрімким розвитком передових технологій, на основі яких виникає комп'ютерна техніка, яка застосовується в усіх сферах і галузях суспільно-політичного життя, зокрема в освіті, політиці, ЗМІ, галузі права та ін. Сучасні моделі мовної політики мають як спільні, так і відмінні риси. В авторитарних суспільствах мовна політика здійснюється, як правило, вертикальним шляхом без зворотного зв'язку. У демократичних розвинених державах вона має відкритий зв'язок, рухається паралельно з іншими процесами від суб'єкта до об'єкта і навпаки. В Україні конструктивістська модель мовної політики мала місце, по суті, лише на початку та до середини 1990-х рр., а в усі інші роки незалежності її можна схарактеризувати як конструктивну з елементами деструктивності та ірраціональності, тобто застою, замовчування та байдужості політиків і влади до власних мовно-політичних проблем.

Література

1. *Гула Р.* “Русский мир” — фантом чи реальність? Аспекти політологічного аналізу // Наукові праці МАУП / редкол.: М. Н. Курко (голов. ред.) [та ін.]. Київ: МАУП, 2001. Вип. 50 (3–2016). ДП “Вид. дім “Персонал”, 2016. С. 7–13.
2. *Денисюк С.* Культурологічні виміри політичної комунікації: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2012. 392 с.
3. *Дроздов О.* Динаміка масової геополітичної свідомості чернігівських студентів // Інноваційні наукові дослідження в сфері соціології, психології та політичних наук: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. Сладковічево: Словацька Республіка, 10–11 березня 2017. С. 67–70.
4. *Мойсик В.* Закон “Про засади державної мовної політики” не може існувати взагалі. Це визначається Конституцією [Електронний ресурс] // Молодежний журнал UZLA. URL: zaukrainu.org/articles/1414
5. *Нагорна Л.* Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. К.: Світогляд, 2005. 273 с.
6. Політологія [навчальний енциклопедичний словник-довідник для студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації] / В. М. Денисенко та ін.; за наук. ред. д-ра політ. наук Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ – 2000, 2014. 779 с.
7. *Савойська С. В., Панібудьласка В. Ф., Тугай А. М.* Українська мова як державна: освіта, політика: монографія / за ред. С. В. Савойської. К.: Вища шк., 2009. 319 с.
8. Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник / І. Я. Вдовичин та ін.; за наук. ред. Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ – 2000, 2015. 396 с.
9. *Харечко І.* Українське суспільство в умовах інформаційної війни: проблема вибору ідентичностей // Час вибору: виклики інформаційної епохи [колективна монографія] / за заг. ред. О. А. Яковлева. Одеса: Видавничий дім “Гельветика”, 2016. С. 277–290.
10. *Хлівнюк Т., Карагіоз Р.* Суспільно-політична згода як соціальний феномен та її роль: основні складові // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. К.: Ун-т “Україна”, 2013. № 2 (32). С. 71–74.
11. *Шотурма Н.* Основні концептуальні моделі комунікативного процесу та їх теоретичне наповнення // Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах: Матеріали II Всеукраїнської наук. конф. Дніпро, 24–25 березня 2017 р. Ч. II / наук. ред. О. Ю. Висоцький. СПД “Охотнік”, 2017. С. 16–19.

Савойська С. В. Моделі мовної політики в Україні. У глобальному сенсі моделі мовної політики можна класифікувати за такими етапами, як цивілізаційна, індустріальна, постіндустріальна, радянська або авторитарно-тоталітарна та посткомуністична. Кожному із них відповідає певний рівень розвитку: цивілізаційний рівень мовної політики пов'язаний із сукупністю ідеологічних принципів та практичних заходів стосовно вирішення мовних проблем у суспільстві та державі. В Україні конструктивістська модель мовної політики мала місце, по суті, лише на початку та до середини 1990-х рр., а в усі інші роки незалежності її можна схарактеризувати як конструктивну з елементами деструктивності та ірраціональності, тобто застою, замовчування та байдужості політиків і влади до власних мовно-політичних проблем.

Savoyka S. V. Models of language policy in Ukraine. In the global sense, the model of language policy can be classified according to such stages as civilization, industrial, post-industrial, Soviet or authoritarian-totalitarian and post-communist. Each of them has a certain level of development: the civilization level of language policy is connected with a set of ideological principles and practical measures for solving language problems in society and the state. In Ukraine, the constructivist model of linguistic politics took place, in essence, only in the beginning and the mid-1990's, and in all other years of independence, it can be characterized as constructive with elements of destructiveness and irrationality, that is, the stagnation, silence and indifference of politicians and authorities to their own language and political problems.

Савойская С. В. Модели языковой политики в Украине. В глобальном смысле модели языковой политики можно классифицировать по следующим этапам, как цивилизационная, индустриальная, постиндустриальная, советская или авторитарно-тоталитарная и посткоммунистическая. Каждому из них соответствует определенный уровень развития: цивилизационный уровень языковой политики связан с совокупностью идеологических принципов и практических мер по решению языковых проблем в обществе и государстве. В Украине конструктивистская модель языковой политики имела место, по сути, только в начале и в середине 1990-х гг., а во все остальные годы независимости ее можно охарактеризовать как конструктивную с элементами деструктивности и иррациональности, то есть застоя, замалчивания и равнодушия политиков и власти к собственным культурно-политическим проблемам.

Надійшла 11 травня 2017 р.

О. Ф. КАРАКАСІДІ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: БАЗОВІ ЗАСАДИ ТА МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ У СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВАХ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2017, вип. 54(3), с. 38–44

*Розглядаються основні аспекти об'єктивного об-
ґрунтування місцевого самоврядування, його моделей
та специфіки демократизації суспільного життя.*

Щоб сповна усвідомити, чому сучасне місцеве самоврядування постає як важливіша засада дійсно державного управління, а відтак, реалізації основних прав і свобод людини, усього суспільства, слід брати до уваги наступне.

Країни світу нині існують у різних просторово-географічних середовищах, а тому і функціонування місцевого самоврядування не може не обумовлюватися низкою специфічних факторів, до яких відносимо: а) географічне положення територіальних громад (звідси — економічні особливості); б) величину, конфігурацію окремої територіальної громади (одиниці); в) політико-адміністративний устрій країни; г) характер і особливості територіальної організації конкретного суспільства.

Перераховані та інші фактори вирішальним чином обумовлюють формування регіональної політики держави, модель державного управління (нагляду, контролю) територіями, політику і практику ресурсного забезпечення територіальних одиниць (громад) держави. Це однаковою мірою стосується як унітарних, так і федеративних, конфедеративних держав, зрозуміло, зі своєю специфікою та особливостями. Згідно із зазначеним розвивається і вдосконалюється і місцеве самоврядування, як влада народу, його безпосередня участь в управлінні державними справами [1].

Кожна територіальна одиниця держави нині має розглядатися не як якась інертна, підвладна центру структура, але як об'єкт, що максимально здатний до самоорганізації, самозабезпечення свого життя при мінімальному впливі будь-яких зовнішніх організаційно-управлінських факторів. Отже, не потребує доведення той факт, що рівень соціально-економічного розвитку окремих територіальних громад, ступінь реального задоволення потреб людей (громадян) організації їхнього життя вирішальним чином залежать саме від стану місцевого самоврядування, діяльності органів такого врядування на місцях.

Беззаперечно, що місцеве самоврядування в XXI ст. постало як органічна форма самоорганізації населення в межах конкретної території. При цьому виникає потреба відповісти на питання: завдяки яким факторам, як і куди еволюціонує місцеве самоврядування в умовах потужного розвитку демократичних засад суспільного розвитку, яким чином трансформуються відносини між державною владою і місцевим самоврядуванням (державою і суспільством).

Термін “самоврядування” має англійське походження (self-government). Він, починаючи з кінця XVIII століття, використовується в англійському конституційному праві для позначення організації суспільного ладу Англії, коли народ реалізує право на самоврядування, обираючи парламент та місцеві органи самоврядування, діяльність яких позбавлена будь-якої зовнішньої адміністративної оцінки [11, 8–9]. Зазначимо при цьому, що поняття “місцеве самоврядування” в юридичній літературі України почало достатньо активно використовуватися лише з проголошенням незалежності нашої держави.

Пізніше – у XIX столітті цей термін було взято до вжитку німецькими, російськими правознавцями і він набув широкого поширення в Європі, у тому числі й в Україні.

Вдалим і доступним є політологічне визначення феномену “самоврядування”, зокрема таке: “Самоврядування – тип соціального управління, за якого суб’єкт і об’єкт управління збігаються, тобто самі люди управляють своїми справами, спільно приймають рішення та діють з метою їх реалізації” [7, 590]. Оригінальним тут є те, що поєднується дія суб’єкта та об’єкта. Крім того, О. В. Бажанов називає такі головні принципи, на яких базується це самоврядування: свобода, рівність, безпосередня участь громадян в управлінні справами державної ваги і значення.

На відміну від інших форм соціального управління, самоврядування, за визначенням політологів, характеризується наявністю особливих суб’єктів такого управління – громад, комун, територіальних громад, трудових і виробничих колективів, які є суб’єктами не державної влади, а саме громадянського суспільства [10].

Врешті, система самоврядування функціонує і розвивається на законодавчо оформлених рівнях і засадах. Це проблема, що потребує окремого розгляду і в цій статті детально не розглядатиметься.

Зазначимо головне, що спільним для теорій, форм місцевого самоврядування є такі засади:

- а) теорія і сам фактор природних прав людини;
- б) ідея суспільного договору (між людьми, державою і громадою тощо);
- в) концепція (і реальна соціальна потреба) поділу влади і владних повноважень у будь-якому суспільстві, оскільки існує декілька суб’єктів такої влади;
- г) інституалізація і сталий розвиток громадянського суспільства;
- д) формування і розвиток теорії правової держави та ін.

В суто політико-правовому плані проблеми врядування відносин центру і регіонів, конституювання місцевого самоврядування розглядалися і певним чином вирішувалися в Україні у такий спосіб:

- Конституція Пилипа Орлика 1610 року: вперше юридично вводиться до вжитку принцип самоврядування. В Конституції Орлика визначаються права Києва, інших міст, права територіальних громад [9, 34];
- Кирило-Мефодіївське товариство (1846–1847). Головним чином пропонувалося будувати Україну на конфедеративних засадах. На думку Георгія Андрузького — автора праці “Начерки Конституції Республіки”, Україна мала поділитися на сім автономних штатів. Основою ідеального суспільства вважалася громада;
- Михайло Драгоманов вважав, що суспільний лад в Україні має базуватися на ідеях і принципах федералізму. Його основи — максимальна децентралізація і місцеве самоврядування. Драгоманов пропонував розділити царську Росію на двадцять областей. Замість національної автономії він пропонував територіальну автономію. Центр, на думку просвітника, має залежати від місцевого самоврядування;
- Іван Франко вважав, що саме децентралізована держава є найсильнішою. Щоб забезпечити природні права і свободи людини, треба, вважав Іван Франко, мати “найширше самоуправління общин, повітів, країв, складених з вільних людей [12, 452];
- Михайло Грушевський був прихильником самоврядування, впровадження так званого земельного устрою України (поділ України на двадцять сім земель). Він, зокрема, писав: “Ми відкидаємо поліцейсько-бюрократичний устрій і хочемо оперти нашу управу на широких основах самоврядування, зіставляючи міністеральний тільки функції загальної контролю, координування і заповнювання тих прогалін, які можуть виявитися в діяльності органів самоврядування” [2, 172].

Боротьба федералістичного і самостійницького напрямку в національному русі “Самоврядування” і “місцеве самоврядування” досить часто вживаються і пояснюються як невід’ємне словосполучення, оскільки самоврядування — це право (додамо і можливість) територіальної громади вирішувати питання місцевого значення, що реалізуються безпосередньо або через органи місцевого самоврядування — ради, органи самоорганізації населення, територіальні збори [8, 650].

Місцеве самоврядування засвідчує своєрідний прикладний характер самоврядування як такого. “Місцеве самоврядування, — справедливо зазначає Р. Балабан, — є унікальним поєднанням громадянського з державним [8, 650].

Так чи інакше, але місцеве самоврядування є специфічною формою існування місцевих громад і в цьому плані воно має витоки в Україні ще за часів “Руської правди”, “Литовського статуту”, затим — Магдебурзького права тощо.

Варто погодитися і з тією думкою, що першооснову місцевого самоврядування становить економічна свобода, а то і самостійність окремих територій. Так, український правознавець І. В. Козара акцентує увагу на тому, що існують певні норми (стандарты) практичної діяльності (реалізації) місцевого врядування. Він відносить до них [3, 441]:

- а) субсидіарність (передання повноважень та ресурсів на якомога нижчий рівень);

- б) рівність доступу громадян до процесу вироблення рішень та основних життєвих потреб;
- г) ефективність у наданні суспільних послуг та сприянні економічному розвитку на місцях;
- г) відкритість та відповідальність суб'єктів ухвалення рішень та зацікавлених сторін;
- д) залучення до реалізації державної політики на місцях громадськості;
- е) безпека громадян у середовищі їх проживання.

Вважаємо, що таке згруповане пояснення норм (стандартів) діяльності місцевого самоврядування є цілком прийнятним.

Місцеве самоврядування має свої характерні ознаки й принципи, які його обумовлюють. Загалом до таких принципів більшість фахівців відносить те, що обумовлює [11, 11–12]:

- а) побудову і практичне функціонування самоврядної форми влади;
- б) допомагає з'ясувати сутність місцевого самоврядування, його риси й ознаки;
- в) дає можливість зберегти спадкоємність у розвитку інститутів самоврядування.

Місцеве самоврядування, як правило, має кілька рівнів, що в різних країнах світу також є різними, а саме:

- Іспанія, Італія, Бельгія, Франція, Португалія мають три рівні місцевого самоврядування: область, провінція або округ, комуна;
- Німеччина. Нижче від урядових органів окремих земель (Lander) маємо ще два рівні місцевого самоврядування: вищий (райони), нижчий (громади);
- Англія, ряд скандинавських країн. Тут переважно двоступенева структура самоврядування (в Англії, наприклад, графства і округ, як нижчий рівень самоврядування);
- США. Нижче урядування на рівні штатів має один загальний рівень самоврядування — окружний, хоча існує, в окремих штатах, ще й муніципальний рівень.

Принципи місцевого самоврядування здебільшого закріплюються законодавчо. Такими принципами, зокрема, у Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” визначено: народовладдя; законності; гласності; колегіальності, поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених законодавчо; підзвітність та відповідальність перед територіальними громадами органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантування місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування” [4].

Юридично, у правовому плані, феномен “місцеве самоврядування” в Україні має визначення у Конституції України та у Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні”.

Конституція (ст. 5) зазначає, що народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади і органи місцевого самоврядування. На підставі

цього можна стверджувати, що органи місцевого самоврядування до системи державної влади безпосередньо не належать.

Між тим, Конституція України [5] визначає порядок формування, матеріальну та фінансову базу місцевого самоврядування та визнає останнє як право місцевої громади вирішувати питання людей в межах Конституції, законів України. В Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” [4] місцеве самоврядування пояснюється саме як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення.

Серед спеціалістів у галузі місцевого самоврядування панує думка, що домінуючими факторами зростання ролі такого врядування у сучасних умовах суспільного розвитку є демократизація, інформатизація та глобалізація суспільних відносин. Так, на думку В. С. Куйбіди, утвердження демократії в багатьох країнах світу, особливо Європи, дало той позитивний результат, що суперечність між державою і громадянином було вирішено на його користь” [6, 26]. Це — досить глибокий висновок, який дає підстави стверджувати, що держави, у такій ситуації, державна влада — в першу чергу, поставили інтереси людини (громадянина) на перший план. У свою чергу це викликало потребу радикальної перебудови і муніципальних органів управління.

Управління містами, іншими регіональними територіями еволюціонувало у бік більш складних, структурованих моделей, коли на перший план виходять колегіальність, самоорганізація. Таке управління, по суті, виявляється програмно-ситуаційним, проблемно-орієнтованим, а самі управлінські структури сформувалися як структури специфічного матричного типу.

Вочевидь, посилення основ інформаційно-комунікативного забезпечення сучасних суспільств, особливо такого трансформаційного характеру, як українське суспільство, слід використовувати модель інформатизації, що базується на двох засадах:

1. Інформаційна взаємодія у вигляді постійного і максимально повного обміну інформацією між органами управління на конкретній території і споживачами інформаційних та інших послуг.

2. Зовнішня інформаційна взаємодія між такими органами за рахунок сучасної системи Internet.

Немало вчених пов’язують причини нездійснення демократичного самоврядування на місцях з процесами глобалізації. Глобалізація, на їхню думку, породжує такі негативні соціальні явища, як: а) надання значно більшого значення споживанню, ніж іншим діям; б) руйнація солідарності, заснованої на спільній праці (ринкова економіка великою мірою індивідуалізує виробничу діяльність); в) руйнація стабільних суспільств та спільностей. Справді, такі фактори не сприяють належному демократичному самоврядуванню, про що треба вести мову окремо.

Отже, у процесі аналізу особливостей, специфіки функціонування органів місцевого самоврядування до уваги мають братися насамперед такі фактори: історичний, політичний, соціально-економічний, соціокультурний і технологічний. Останній, до речі, найпомітніше обумовлений розвитком сучас-

них інформаційних систем загалом та інформаційно-комунікативних систем зокрема. Саме за такого теоретико-методологічного підходу до розкриття суті та особливостей місцевого самоврядування є можливість цілісно сприйняти цей важливий суспільний феномен.

Джерела

1. Головатий М. Ф. Місцеве самоврядування як дієвий засіб втілення української національної ідеї // Матеріали щорічної науково-практичної конференції. 18 жовтня 2005 року. Неска: ОРІДУ НАДУ, 2005. С. 16–25.
2. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. К.: Знання, 1991. 240 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. Ю. П. Сурмін та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (Редакція від 02.08.2017) // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. Законодавство України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради (ВВР) України. 1996. № 30. 71 с.
6. Куйбіда В. С. Організаційно-функціональні принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: спец.: 25.00.04. – Місцеве самоврядування. К., 2003. 36 с.
7. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-ге вид., допов. і перероб. К.: Генеза, 2001. 736 с.
8. Політологічний словник: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. Голова-того та О. В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с.
9. Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Історія української конституції. К.: Знання, 1993. 192 с.
10. Територіальна громада: знаннєвість, дієвість: [моногр.] / Ю. О. Куц, В. М. Сінченко, В. В. Момонова, С. В. Газарян / за заг. ред. Ю. О. Куца. Х.: Віровець А. П.; Апостроф, 2011. 340 с.
11. Утвенко В. В. Теорія та історія місцевого самоврядування: навч. посіб. К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2015. 234 с.
12. Франко І. Наукові праці: у 50 т. // АН УССР. Ін-т філос.; Ін-т літ-ри. К.: Наук. думка, 1986. Т. 45: Філософські праці. 575 с.

Каракасіди О. Ф. Місцеве самоврядування: базові засади та моделі функціонування у сучасних суспільствах в умовах демократизації державного управління. Доведено, що базовими засадами місцевого самоврядування є стан соціально-економічного розвитку суспільств, їх політичні системи та широкі процеси демократизації суспільного життя.

Caracasidi O. F. Local government: the basic principles and models of functioning in modern societies in the conditions of democratization of public administration. It is proved that the basic principles of local self-government are the state of socio-economic development of societies, their political systems and the wide processes of democratization of public life.

Каракасида Е. Ф. Местное самоуправление: базовые принципы и модели функционирования в современных обществах в условиях демократизации государственного управления. Доказано, что базовыми принципами местного самоуправления являются состояние социально-экономического развития обществ, их политические системы и широкие процессы демократизации общественной жизни.

Надійшла 19 грудня 2017 р.

ИОАНН РАМЕТОВ

Киевская духовная академия, г. Сочи

РУССКАЯ РЕЛИГИОЗНАЯ ФИЛОСОФИЯ XX ВЕКА В СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМ КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОСТИ

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2017, вип. 54(3), с. 45–52

Повышенный интерес к проблематике поиска духовных векторов развития общества на сегодняшний день вполне закономерен. Он находится в русле общего светского научного и богословского интереса к русской религиозной мысли, исследуя которую православная общественность не только переосмысливает собственную политику, историю, экономику, культуру, но и разрабатывает собственное социальное учение Церкви, отвечающее на все вызовы современного мира. Многие духовные идеи, взгляды и мысли ярчайших представителей русской религиозной философии XX века созвучны сегодняшним духовным исканиям современного общества.

С точки зрения большинства ученых, русская религиозная философия сформировалась как поиск метафизических ответов на вызовы глобального мира. Религиозные мыслители активно занимались строительством и созданием духовной жизни человека и общества. Философы, представители русской духовной и политической интеллектуальной элиты внесли весомый вклад в развитие не только общих европейских философских идей XX века, сохранение религиозной традиции в современной науке, но и в становление социальной мысли Православия.

Изучение актуальных аспектов русской религиозной философии в социально-культурном контексте современности и вклад русских мыслителей в развитие социальной мысли Православия являются целью представленного исследования.

Особенно значимой эта роль была в осмыслении политической идеологии коммунизма, истоков русской революции, активной социальной позиции христианского мира и в нахождении необходимой научной платформы свидетельства о Боге всему человечеству. Без такого духовного вектора движения к Богу невозможна нравственная и духовная жизнь православного христианина [1].

Думается, что наследие русской религиозной философии вполне может стать импульсом для развития социального учения Православной Церкви,

особенно перед лицом политических и экономических потрясений и в атмосфере катастрофического мироощущения перед очередной войной и террористическими угрозами. Заметим, что русские философы свою духовную задачу видели в духовном пробуждении человечества, в привлечении внимания общества к вопросам религии, духовного творчества, философии истории и преобразования мира на основе духовных ценностей. Творчество русских философов, несмотря на существовавшие между ними различия, противоречия, образовало единую традицию русской религиозной философии. “Общее, что, с одной стороны, объединяло всех этих светских религиозных мыслителей, и, с другой стороны, отделяло их от богословов церковных, было отношение к опыту. Анализ опыта, стремление выяснить истину через таковой анализ — примета века и характерная черта методологии этих мыслителей. Неслучайно поэтому и появление в русской религиозной философии историческо-философской темы о призвании России, о ее судьбе, неслучайно и публицистическая направленность этой философии. Их богословие можно назвать контекстуальным, оно порождено желанием религиозно осмыслить драму человеческой истории, включая действительность с ее трудными, а порой и опасными проблемами. Иначе говоря, и здесь мы имеем дело с методом. Новый метод порождает новый стиль, новую форму богословствования” [2, 304–305]. Именно этот стиль, новая форма богословия и стали основой становления и развития социальной мысли Церкви в XX веке. В проповеди личной ответственности христианина за будущее, в призыве к творческому преобразению мира и заключается, по нашему мнению, глубинная сущность философского мировоззрения представителей русской религиозной мысли.

Задача сохранения религиозной культуры человечества, выработка на этой основе стратегии и тактики христианского социального действия — в этом, с нашей точки зрения, заключается суть русской религиозно-философской мысли и этой сутью определялась направленность теоретических и практических наработок религиозных мыслителей.

Идеи религиозной трансформации мира в русской религиозной философии тесно связаны с основными понятиями о христианской антропологии, социологии, учении о Церкви и философии истории. Исходной предпосылкой философской мысли русских религиозных мыслителей является концепция величия человеческой личности.

Предметом изучения философии русских религиозных мыслителей, основой их философских размышлений являлись жизнь, творчество, предназначение и смерть человека, смысл и перспективы будущего всего человечества. “В человеке рождается Бог и в Боге рождается человек. Раскрыть до конца человека — значит раскрыть Бога. Раскрыть до конца Бога — значит раскрыть человека”, — писал Николай Бердяев [3, 280]. Протоиерей Сергей Булгаков напоминает: “Человек есть одновременно тварь и не-тварь, абсолютное в относительном и относительное в абсолютном. Он есть живая антиномия, непримиримая двойственность, воплощенное противоречие. И эту антиномичность находит человек в глубине своего сознания, как выражение подлинного своего существа” [4, 242]. Человеческая природа, по слову философов, невы-

разима, сложна, противоречива и неизмерима. Поэтому человеку, наделенному Богом талантами и дарованиями, присуще стремление к Богу, величию, творчеству и созиданию. “Вследствие этого и творчество, — указывает протоиерей Сергей Булгаков, — не может изнемогать, и хотя постоянно упадает, рассыпаясь брызгами, водяной столб, но шлет новую струю неустанный водомет духа из глубины своих вод. Творчество и состоит в этом непрестанном самополагании духа, при сохранении, однако, его трансцендентности” [4, 243].

Отсюда и яркие феномены духовной культуры, искусства, живописи, литературы и самой философии, которые, по мнению религиозных мыслителей, являются проявлением индивидуальности человека. Философ Лев Карсавин писал: “Всякая культура — индивидуализация человечества, всеединого во всех их, и надорганическая индивидуальность. Во всякой есть свое “личное”, только ей и свойственное, определяющее ее в ряду других культур. Это “личное” — его можно назвать идеєю культуры — не определимо абстрактно: оно раскрывается в конкретном всеединстве индивидуализации — качества и индивидуальностей — данной культуры и только чрез них символически познается” [5, 232].

Русские религиозные философы отмечают, что своего духовного совершенства человечество достигает в Церкви Христовой. Это их роднит с учением Православной Церкви. “Творческие способности суть проявление образа Божия в человеке. Церковь благословляет творчество, открывающее новые горизонты для духовного возрастания человека и для познания сотворенного мира. Призванное способствовать раскрытию потенциала личности, творчество не должно оправдывать нигилистического отношения к культуре, религии и нравственности” [6].

Протоиерей Александр Мень справедливо указывает на то, что христианская вера и богословие — это не только история, памятники архитектуры, литературы, но и сама жизнь в Боге. “Главное — это откровение истины через Иисуса Христа. Иисус Христос открывает для нас путь жизни — самую главную науку, самое главное знание, которое, может быть, важнее всех других отраслей знания: как жить человеку, чтобы находиться в гармонии с вечностью; как жить человеку, чтобы находиться в гармонии с самим собой; как жить человеку, чтобы служить другим людям и тем самым развивать свою духовность. Это радостная жизнь” [7, 22].

Таким пониманием религиозной веры была проникнута вся русская религиозная философия XX века. Поэтому религиозно-философские искания религиозных мыслителей так актуальны сегодня, на пороге XXI столетия, когда Православная Церковь развивает, формулирует свою социальную мысль, отвечая на вызовы современного мира. Современное общество вновь стоит на распутье: отвергнуть религию и ввергнуться в пропасть отчаяния или снова обрести путь спасения и единения в Боге. С нашей точки зрения, можно рассматривать историю становления и развития русской религиозной мысли XX века как первую фундаментальную попытку создания цельной социальной концепции христианства. Данную научную задачу философы осуществляли путем синтеза философских ценностей Европы Нового

времени и духовных ценностей христианства, порожденных Православной Церковью.

Религиозно-философское наследие русских религиозных мыслителей позволяет христианской социальной мысли сформулировать свое видение глобальных проблем человечества и на основе своих христианских ценностей дать адекватный богословский ответ на вызовы современной глобализации. Не отвергая ценностей модернизации, постулатов современной науки, не отгораживаясь от современных процессов бытия, найти свой уникальный путь сохранения религиозной и культурной идентичности в условиях стирания национальных и культурных границ социума.

Сегодня, исходя из опыта становления и развития русской религиозной философии XX века в окружении Запада, у православной социальной мысли есть все шансы динамично развиваться и одновременно сохранять свою уникальность, неповторимость и религиозную самобытность. “Наше дело, — писал Николай Бердяев, — отдать всю свою волю и всю свою жизнь победе силы добра, правде Христовой во всем и повсюду” [3, 653].

Религиозное мировоззрение русских мыслителей позволяет преодолеть односторонность эмпирического познания мира. Новые научные подходы, сформулированные философами, открывают простор вхождения в современную науку религиозного проникновения, творческого озарения, мистической интуиции и христианского опыта Богообщения.

Николай Бердяев писал: “Творческий акт всегда есть освобождение и преодоление. В нем есть переживание силы. Обнаружение своего творческого акта не есть крик боли, пассивного страдания, не есть лирическое излияние. Ужас, боль, расслабленность, гибель должны быть побеждены творчеством. Творчество по существу есть выход, исход, победа” [3, 18]. В соответствии с этими положениями русской религиозной философии жизнь социума должна стать движением к творчеству и подлинной и истинной свободе в Боге.

Глубокие философские размышления великого русского философа Николая Бердяева, как никогда, актуальны сегодня: “Творческое церковное возрождение пойдет и от движения в миру, в культуре, от накопившихся в миру творческих религиозных энергий. Мы должны более верить, что Христос действует в своем духовном человеческом роде, не оставляет его, хотя бы действие это было для нас незримо. Христиане стоят перед задачей оцерковления всей жизни. Но оцерковление не означает непременно подчинения всех сторон жизни Церкви, понимаемой дифференциально, т. е. не означает возобладания теократии и иерократии. Оцерковление имеет своей неизбежной стороной признание церковным того духовного творчества, которое представлялось внецерковным для дифференциального и иерократического церковного сознания. Церковь в глубинном смысле слова жила и в миру, в миру были неосознанные церковные процессы. Восполнение Церкви как жизни богочеловеческой, раскрытие интегрального церковного сознания означает обогащение новым духовным опытом человечества. Этот духовный опыт нельзя оставлять неоправданным и неосвященным.

Человек безмерно тоскует и жаждет освящения своих творческих исканий. Церковь есть жизнь, жизнь есть движение, творчество. Невозможно далее терпеть, чтобы творческое движение оставалось внецерковным и противочерковным, а Церковь была бездвижной и лишенной творческой жизни” [3, 652–653].

Отметим, что союз философии и религии в творчестве религиозных мыслителей “высветил в качестве средоточия духовных исканий проблему Бога и мира, места человека в его земной истории и за пределами исторического времени, в вечности, придал движению общественной мысли духовно напряженный, экзистенциальный характер” [8, 286].

Специалисты в области философии отмечают, что суть нового философского подхода русской религиозной философии заключается в богословском осмыслении культуры, государства, общества и церковного бытия в социальном срезе социума. Философская концепция русской религиозной философии соединила в себе ценности религии, гуманизма, политики и современной науки.

Трансформация социума на фундаменте религиозного обновления, по мнению религиозных мыслителей, является сложным и длительным процессом, требующим концентрации усилий всего общества. Активное сотрудничество философов, религиозных деятелей, политиков и ученых в деле духовного обновления общества ставит духовный вопрос бытия выше политики, экономики и социальной проблематики человечества.

Великий русский философ Владимир Соловьев писал: “Посредник между небесами и землею, человек был предназначен быть вселенским Мессией, спасти мир от хаоса, приведя его к единению с Богом, воплотив в формах творения вечную Премудрость. Это призвание возлагало на человека тройное служение: он должен был быть священником Бога, царем низшего мира и пророком их безусловного единения; священником Бога, принося в жертву ему свой личный произвол, человеческий эгоизм; царем низшей природы, подчиняя ее себе по божественному закону; пророком единения в стремлении к безусловной целостности существования, осуществляя постепенно, путем постоянного совместного действия благодати и свободы, все более и более перерождая, видоизменяя внебожественную природу до универсальной и совершенной ее интеграции” [9, 288].

Основные аспекты русской религиозной философии заключаются в поиске Бога, в религиозных ценностных ориентирах философии, науки, политики и утверждении абсолютных ценностей — истины, добра, красоты, святости в жизни человечества. Таким образом, видно, что значительное влияние русские религиозные философы оказали не только на философию, право, историю, но и на формирование социальной науки. Специфика их философии и богословия состоит в том, что они по-новому выстраивали диалог науки и религии, подробно изучали философию истории, религиозную этику и актуализировали проблематику нравственного обновления общества. Общую задачу духовного обновления общества философы видели в обращении к наследию Православной Церкви.

Вклад русской религиозной философии в социальное учение Церкви составляет предмет многих исследований на стыке философии и христианской апологетики. И это не случайно, так как религиозная философия существенно повлияла не только на науку, литературу, поэзию, но и на богословскую мысль Церкви, результатом чего стал беспрецедентный расцвет христианского социального знания в XX веке. Ему и сегодня сопутствует социальная, миссионерская и богословская активность священноначалия Православной Церкви, богословов и православной общественности. Важно сказать о том, что сегодня в современной социальной мысли Русской Православной Церкви вопросы изучения русской религиозной философии приобретают не только теоретическое научно-богословское, но и актуальное практическое значение в обустройстве социального бытия, в своих проповедях, докладах и статьях. «Богословие — это столь же рефлексивная, сколь и практическая наука: она непременно должна быть проповедью, призывом к действию» [2, 281].

Таким образом, исследование современного значения социально-философских воззрений русских религиозных мыслителей позволяет прийти к следующим выводам.

Русские религиозные мыслители смогли творчески соединить гуманистические ценности европейской философии и духовные идеалы Православия, экономические, правовые, научные и технологические достижения Запада с духовными ценностями русской цивилизации. Богословская задача изучения философии русских религиозных мыслителей и актуализация их наследия чрезвычайно сложны и требуют обращения духовенства, исследователей, богословов и светских ученых к пересмотру базовых теоретических представлений о социальном знании в современной науке. Необходимо подробно изучать специфику русской религиозной философии XX века, а также разрабатывать новые теоретические и практические наработки в области социального учения Православной Церкви. В решении этой сложнейшей научной задачи, по нашему мнению, может в полной мере реализоваться трансформирующая сила социальной науки Православия.

Для христианской социальной мысли актуальность исследования религиозной философии обосновывается интересом к богословским взглядам ярчайших представителей религиозной мысли России, перспективам развития общества в контексте постулатов религиозной философии, поскольку именно социальная мысль русских философов аутентична для рассмотрения проблем становления, развития и возрождения постсоветского общества на основе религиозных ценностей.

В контексте поисков ответов на вызовы времени вопросы социальной проблематики бытия необходимо изучать в русле русской социальной и религиозно-философской мысли, причем рассматривая наследие великих религиозных мыслителей человечества как основу для дальнейшего теоретико-методологического развития социальной науки Православной Церкви и обоснованного принятия конкретных практических решений в сфере политики, экономики и культуры.

Литература

1. *Раметов И. А.* Вклад русской религиозной философии в развитие социального учения Православной Церкви. К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2016. 124 с.
2. *Кирилл, Патриарх Московский и всея Руси.* Процесс преодоления схоластических влияний в русском богословии. Доклад на Международной церковно-научной конференции “Богословие и духовность” (Москва, 11–18 мая 1987 г.) // Кирилл, Патриарх Московский и всея Руси. Богословие и духовное просвещение. Собрание трудов. Серия III. Том 1. М.: Изд-во Московской Патриархии Русской Православной Церкви, 2014. 544 с.
3. *Бердяев Н. А.* Смысл творчества: опыт оправдания человека. М.: АСТ; Харьков: Фолио, 2004. 678 с.
4. *Булгаков С. Н.* Свет невечерний: созерцания и умозрения. М.: Республика, 1994. 415 с.
5. *Карсавин Л. П.* Философия истории / Лев Карсавин. М.: АСТ, 2007. 510 с.
6. Раздел IV.5. “Свобода творчества”. Основы учения Русской Православной Церкви о достоинстве, свободе и правах человека // Русская Православная Церковь. Официальный сайт Московского Патриархата [веб-портал] 2017. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/print/428616.html> (дата обращения: 21. 06. 2017).
7. *Мень Александр, прот.* Церковь и мы. Домашние беседы / Протоиерей Александр Мень. М.: Жизнь с Богом, 2012. 256 с.
8. *Новикова Л. И., Сиземская И. Н.* Русская философия истории: курс лекций. М.: Аспект Пресс, 1999. 399 с.
9. *Соловьев В. С.* Чтения о Богочеловечестве / ред., вступ. статья и комментарии С. П. Заикина. СПб.: Азбука, 2000. 384 с.

Раметов Иоанн. Русская религиозная философия XX века в социально-культурном контексте современности. Представлен оригинальный подход к изучению русской религиозной философии XX века и социального учения Русской Православной Церкви. Проблемы русской религиозной мысли, ее своеобразия рассматриваются в тесной взаимосвязи с социальной мыслью христианства. Не только христианские ценности повлияли на формирование духовной культуры современного общества и развитие русской религиозной мысли, но и русская религиозная философия существенно повлияла на научное и богословское осмысление социумом вызовов и проблем современного мира в перспективе религиозного познания бытия. Установлено, что помимо своего научного философского содержания, русская религиозная мысль включает в себя мощные духовные и религиозные компоненты, которые могут существенно способствовать осмыслению социально-культурных реалий современного общества.

Раметов Іоанн. Російська релігійна філософія XX століття в соціально-культурному контексті сучасності. Викладено оригінальний підхід до вивчення російської релігійної філософії XX століття і соціального вчення Російської Православної Церкви. Проблеми російської релігійної думки, її своєрідність розглядаються в

тісному взаємозв'язку з соціальною думкою християнства. Не лише християнські цінності вплинули на формування духовної культури сучасного суспільства і розвиток російської релігійної думки, а й російська релігійна філософія істотно вплинула на наукове і богословське осмислення соціумом викликів і проблем сучасного світу в перспективі релігійного пізнання буття. Встановлено, що, крім свого наукового філософського змісту, російська релігійна думка містить потужні духовні і релігійні компоненти, які можуть істотно сприяти осмисленню соціально-культурних реалій сучасного суспільства.

Rametov Ioann. Russian religious philosophy XX century in the socio-cultural context of modernity. *In the article the original going is presented near the study of Russian religious philosophy of the XX century and social studies of Russian Orthodoxy Church. Problems of the Russian religious idea, her originality examined in close intercommunication with the social idea of christianity. Not only christian values influenced on forming of spiritual culture of modern society and development of the Russian religious idea but also Russian religious philosophy substantially influenced on a scientific and theological comprehension society of calls and problems of the modern world in the prospect of religious cognition of life. It is set that besides the scientific philosophical maintenance, the Russian religious idea plugs in itself powerful spiritual and religious components that can substantially assist the comprehension of sociocultural realities modern societies.*

Надійшла 14 вересня 2017 р.

В. О. МЕЛЬНИК

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

**СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ ВІД 1990-Х РОКІВ ДО СЬОГОДНІ**

Наукові праці МАУП. Серія Політичні науки, 2017, вип. 54(3), с. 53–58

Взаємодія з Європейським Союзом на сьогодні є найбільш пріоритетною метою роботи органів державної влади України. Для ефективнішого функціонування державних інститутів щодо євроінтеграції Президентом України було сформульовано сфери відповідальності всіх гілок влади за виконання зобов'язань, які були вироблені згідно з планом інтеграції. На постійній основі створюються різноманітні робочі групи та комісії, які аналізують хід реалізації виконання УПС та ухвалюють плани дій для реалізації стратегії України до європейської спільноти.

З часу здобуття Україною незалежності її інтеграція до Європейського Союзу стала для неї одним із головних політичних та економічних пріоритетів. Пояснення такого вибору України дуже просте — на сьогодні Європейський Союз відіграє визначну роль у забезпеченні стабільності та безпеки європейського континенту в різних сферах — економічній, політичній та військовій.

Етап відносин Україна — ЄС (1995–1999 рр.) характеризувався актуалізацією відносин у торговельно-економічній сфері та визнанні європейських прагнень України. Ратифікація УПС і поступова реалізація її положень досягли певного прогресу в розвитку відносин між Україною та ЄС і були супроводжені та закріплені важливими етапними подіями в процесі зближення: набуття Україною членства в раді ОБСЄ; залучення до програми “Партнерство заради миру”; ратифікація Україною Європейської конвенції з прав людини; початок переговорного процесу щодо вступу до СОТ; визнання за Україною статусу країни з ринковою економікою, прийняття Радою ЄС Плану дій щодо України для визначення напрямів взаємодії та розвитку відносин; ратифікація УПС з боку ЄС та інституалізація відносин з Україною (створення української частини механізмів інституційного співробітництва), запровадження проведення щорічних самітів Україна — ЄС, затвердження Указом Президента України 11 червня 1998 року “Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу”. З боку ЄС підкреслювалася поетапність і першочерговість завдань для України: приєднання до СОТ, формування зони вільної торгівлі з ЄС [6].

Наступний етап (2000–2004 рр.) характеризувався переходом від декларативної дипломатії до матеріалізації гасла інтеграційного просування до ЄС. Реалістичне усвідомлення труднощів і тривалості процесу адаптації до політико-економічних вимог ЄС (відповідність “Копенгагенським критеріям”) допомогли Україні визначитися зі стратегічними і тактичними цілями щодо розбудови основи членства в ЄС: приведення національного законодавства відповідно до стандартів країн з ринковою економікою; імплементація положень УПС; входження до ЄАВТ і ЄЕЗ; набуття членства у СОТ; поглиблення співпраці у воєнно-політичній сфері, зокрема з НАТО; створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС; набуття статусу асоціації з ЄС (з перспективою членства або без неї).

Надалі стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений і розвинений у Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України від 14 вересня 2000 року, Декларації Україна – ЄАВТ (19 червня 2000 р.), а також у положеннях Закону України “Про основи національної безпеки України” (липень 2003 р.) [1].

З боку ЄС важливими етапними для України заходами були: формування домовленості про подальшу фінансову підтримку України з боку Євросоюзу (Паризький саміт Україна – ЄС, 15 вересня 2000 р.); підтвердження готовності продовжувати співробітництво і підтримку України в адаптації законодавства (Копенгагенський саміт Україна – ЄС, 4 липня 2002 р.); підтвердження з боку ЄС готовності продовжувати співробітництво та надавати підтримку Україні на шляху політичних та економічних реформ (Ялтинський саміт Україна – ЄС, 7 жовтня 2003 р.).

Досягненням цього етапу стало усвідомлення українською елітою актуалізації європейського вибору в контексті багатовекторності геополітичного розвитку національної економіки, що підтверджувалося також активізацією відносин і в зовнішньоекономічній сфері. Зовнішньоторговельні тренди цього періоду були яскравим свідченням зазначеної трансформації.

На цьому етапі розвитку відносин між Україною та ЄС, незважаючи на наявність правової основи співробітництва та розширення торговельно-економічних зв'язків, суттєвих результатів на шляху реалізації євроінтеграційних прагнень України досягнуто не було [7].

На наступному етапі (2005–2010 рр.) відбувались переавантаження й активізація відносин України з ЄС на тлі закріплення проєвропейських політичних трендів. Закріплення в політичних колах України проєвропейських орієнтирів як результату президентських (2004 р.) і парламентських виборів (2006 р.) сформувало передумови щодо активізації зусиль України на шляху виконання задекларованих реформ. Системоутворюючими подіями цього періоду стали:

1. Підписання 21 лютого 2005 р. нового Плану дії Україна – ЄС на 2005–2007 рр. (був подовжений до 2009 р.) із переліком конкретизованих зобов'язань України у сфері зміцнення демократичних інституцій, боротьби з корупцією, структурних економічних реформ і заходів з розвитку співпраці з ЄС у секторальних сферах (продовження співробітництва у сфері роззброєння та

регіональної безпеки; розвиток торговельних зв'язків із перспективою підписання Угоди про зону вільної торгівлі; адаптація українського законодавства до норм і стандартів ЄС; спрощення візового режиму з ЄС; поліпшення інвестиційного клімату в Україні, проведення податкової реформи та оздоровлення управління державними фінансами) [5].

2. Започаткування з 2008 р. переговорів щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкриє шлях до лібералізації руху товарів, капіталів і послуг, забезпечить широку гармонізацію нетарифних інструментів економічного регулювання [3].

3. Досягнення політичних домовленостей про укладення майбутньої угоди у форматі Угоди про асоціацію, яка повинна була вибудовуватися на принципах політичної асоціації й економічної інтеграції (Паризький саміт 9 вересня 2008 р.).

4. Ініціювання і презентація 26 травня 2008 р. польсько-шведського проєкту “Східне партнерство” (як складової “Європейської політики сусідства”) для активізації співробітництва із безпосередніми адресатами: Україною, Молдовою, Грузією, Азербайджаном і Вірменією [8].

5. Ухвалення та прийняття Порядку денного асоціації (ПДА) Україна – ЄС (23 листопада 2009 р.) з метою підготовки та прискорення імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Ключовим питанням ПДА України – ЄС стало проведення переговорів стосовно укладення Угоди про асоціацію на заміну УПС.

6. Підписання 24 червня 2010 р. Україною Угоди про зону вільної торгівлі з ЄАВТ (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія – країни, які не є членами ЄС, але стратегічно належними до європейської географії).

Останній етап – з 2011 р. до теперішнього часу. Загострення проблем розбудови національної гео економічної моделі України в контексті розбалансування векторів інтеграційної співпраці України з ЄС та СНД.

Певні проблеми розбудови державою євроінтеграційного напрямку розвитку в часовому просторі співпали і частково були обумовлені початком відродження країнами СНД на чолі з Росією ідеї відновлення колишнього радянського простору у формі Євразійського союзу, завданням якого в економічному і стратегічному плані було протистояння Європейському Союзу. Для України чинниками, що обумовили формат національної гео економічної моделі, стали суперечності між прозахідним зовнішньополітичним, військово-стратегічним курсом країни та її жорсткою, до того ж односторонньою економічною (більшою мірою енергетичною) залежністю від Росії та блоком країн СНД при фактичному ігноруванні Україною участі в інституційних механізмах співпраці з останніми.

В укладанні Угоди про асоціацію України з ЄС були загрози не стільки економіці України, скільки економіці Росії. За утопічним мисленням російської сторони це повинно було призвести до знищення двосторонніх взаємовигідних торговельно-промислових зв'язків Росії й України та витіснення товарів російського виробництва товарами європейських і третіх країн.

Тому уряд України вирішив призупинити процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію і дію рішення Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2013 р. “Про підготовку до підписання проекту Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами”. Завдяки зусиллям суспільства це не поставило крапку на шляху євроінтеграційних зусиль України, і, пізніше за часом, підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало знаковою подією в сучасній історії нашої держави.

Отже, основними подіями у розбудові євроінтеграційних відносин на цьому етапі стали: завершення в ході 15-го Саміту Україна – ЄС в Києві 19 грудня 2011 р. переговорів з майбутньої Угоди про асоціацію. Було оголошено, що загальне розуміння всього тексту Угоди про асоціацію досягнуто і відкрито шлях до технічного закінчення фінальної консолідованої версії Угоди про асоціацію; парафування 30 березня 2012 р. главами переговорних команд України та ЄС тексту майбутньої Угоди про Асоціацію; офіційне призупинення 21 листопада 2013 р. урядом України процесу підготовки до підписання Угоди про Асоціацію з Євросоюзом з наступною відмовою Президентом України В. Януковичем у ході Третього саміту Східного партнерства (Вільнюс, 28–29 листопада 2013 р.) підписати Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, що спричинило соціальний супротив, політичне протистояння в суспільстві та акції громадської непокори. Внаслідок цього по всій Україні виникли масові демонстрації проти призупинення процесу євроінтеграції, що істотно вплинуло на подальший перебіг політичних та економічних процесів; 21 березня 2014 р. глави держав та урядів Європейського Союзу і прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк підписали політичні положення Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, що посилило підтримку України з боку ЄС. Окрім того, з боку ЄС було підтверджено рішучість підписати решту положень Угоди та прийнято рішення почати одностороннє зменшення або скасування митних зборів ЄС із товарів, які були вироблені в Україні (преференції діятимуть для України до 1 листопада 2014 р. або до моменту підписання і ратифікації економічної частини Угоди про асоціацію); 27 червня 2014 р. Україна та Європейський Союз під час саміту ЄС у Брюсселі підписали економічну частину Угоди про асоціацію, що передбачає глибоку економічну інтеграцію України з ЄС, а також створення глибокої та всеохопної зони вільної торгівлі. Угоду про асоціацію мають ратифікувати всі 28 країн – членів ЄС і Київ [2].

Угода про асоціацію між ЄС та Україною [4] стане однією з найбільш амбіційних двосторонніх угод, які коли-небудь уклалися між ЄС та третьою країною. Ця угода виходить далеко за межі традиційної лібералізації торгівлі; вона пропонує план модернізації економіки України за зразком економічної моделі, яка сьогодні успішно працює в країнах Центральної та Східної Європи. Ці кроки є підтвердженням спільного прагнення ЄС та України до політичної асоціації й економічної інтеграції.

Отже, Україна виконала усі вимоги щодо вступу до ЄС, основні з них: у травні 2008 року Україна приєдналась до СОТ. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом була повністю підписана 27 червня 2014 р.

16 вересня 2014 р. Угода про асоціацію була одночасно ратифікована Верховною Радою України та Європейським Парламентом. З 1 листопада 2014 р. набуло чинності часткове застосування деяких частин Угоди про асоціацію. Стаття 4 Угоди про асоціацію, у котрій йдеться про встановлення Поглибленої та Всеосяжної Зони Вільної Торгівлі (ПВЗВТ), частково вступила в силу 1 січня 2016 р. Також важливим кроком до зближення України з ЄС стало введення 11 червня 2017 р. безвізового режиму — це статус, що дав змогу громадянам України вільно перетинати міждержавні кордони країн Європейського Союзу без попереднього звернення до посольства. З 1 вересня в повному обсязі вступила в силу дія Угоди про асоціацію між Євросоюзом та Україною.

Прагнення України до повномасштабної інтеграції в Європейські структури може розглядатись як практична підтримка єдиної і стабільної Європи.

Джерела

1. Адаптація досвіду європейського врядування в Україні у контексті реформування системи публічного управління : наук. розробка / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, І. Д. Шумляєва, Н. М. Рудік. К.: НАДУ, 2009. 36 с.
2. Асоціація ЄС – Україна: що це дасть Вам [Електронний ресурс] // European Union External Action. An official website of the European Union. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/association_115x170_en.pdf (Дата звернення 2017.10.10)
3. Вплив створення поглибленої та всеохоплюючої ЗВТ між ЄС та Україною на торгівлю сільськогосподарськими товарами. Київ, жовтень 2013 року [Електронний ресурс] / М. Риженков, С. Галько, В. Мовчан, Й. Радеке // Сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/News/2013/PolPap_01-2013_DCFTA_ukr.pdf (Дата звернення 2017.10.10)
4. Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association> (Дата звернення 2017.10.10)
5. *Буряк П. Ю., Гупало О. Г.* Європейська інтеграція та глобальні проблеми сучасності. К.: Хай-Тек Пресс. 2007. 316 с.
6. Угода про партнерство і співробітництво між Європейським Союзом та Україною від 16 червня 1994 р. Представництво Європейської Комісії в Україні, 1994. 98 с.
7. Україна в європейських міжнародних відносинах : наук. зб. К., 1998. 526 с.
8. 2nd Forum Science and Technology Days Poland-East. April 22–24, 2009. Białystok-Białowieża [Електронний ресурс] // Innovative Eastern Poland Association. URL: <http://www.bestofeast.mwci.eu/Files/documents/DNT2009/Forum%20Catalog.pdf>

Мельник В. О. Співробітництво України та Європейського Союзу від 1990-х років до сьогодні. Європейський Союз — вибір, що відкриває для України нові перспективи співробітництва з розвиненими країнами Західного світу, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Україна повинна негайно створити команду, яка спеціалізуватиметься переговорами щодо інтеграції України в ЄС. Її повинно бути створено на дер-

жасвному рівні для безперешкодного прийняття рішень та належного виконання своїх завдань. Україна повинна також посилити свою Місію до Європейського Союзу і до своїх посольств у країнах – членах ЄС.

Melnik V. O. Cooperation between Ukraine and the European Union from the 1990s to the present. *The European Union is a choice that opens for Ukraine new prospects of cooperation with developed countries of the Western world, provides opportunities for economic development, strengthening of Ukraine's position in the world system of international relations. Ukraine should immediately create a team that will specialize in negotiations on the integration of Ukraine into the EU. It should be set up at the state level for unhindered decision-making and proper execution of its tasks. Ukraine should also strengthen its Mission to the European Union and its embassies in the EU member states.*

Мельник В. А. Сотрудничество Украины и Европейского Союза с 1990-х годов до наших дней. *Европейский Союз – выбор, который открывает для Украины новые перспективы сотрудничества с развитыми странами Западного мира, предоставляет возможности экономического развития, укрепления позиций Украины в мировой системе международных отношений. Украина должна немедленно создать команду, которая будет специализироваться на переговорах по интеграции Украины в ЕС. Ее необходимо создать на государственном уровне для беспрепятственного принятия решений и надлежащего выполнения своих задач. Украина должна также усилить свою миссию в Европейский Союз и в своих посольств в странах – членах ЕС.*

Надійшла 19 жовтня 2017 р.

Вимоги до статей, що подаються для публікації у виданні “Наукові праці МАУП”

Стаття повинна розкривати зміст однієї із рубрик:

1. Політичні науки.
2. Юридичні науки.
3. Економічні науки.
4. Педагогічні науки.

Автор несе відповідальність за достовірність матеріалу, який подає.

Обсяг статті – 6–12 друкованих сторінок.

Структура статті: рубрика, УДК, прізвище та ініціали автора, науковий ступінь, вчене звання (посада), повна назва місця роботи автора, назва статті, анотація 300–500 знаків (про що стаття) мовою тексту статті, текст, бібліографія, резюме до 1000 знаків (наукові результати, в чому новизна) українською, російською та англійською мовами.

УДК слід друкувати праворуч зверху сторінки, нижче через 2 інтервали – прізвище(а) та ініціали автора(ів), науковий ступінь, вчене звання (посада), ще через 2 інтервали – повну назву місця роботи автора(ів), ще нижче через 2 інтервали – назву статті великими літерами.

Текст статті необхідно друкувати у MS Word для формату А4 через 1,5 інтервала шрифтом Times New Roman 14 pt. Формат тексту – 170×252 мм. Поля: верхнє – 25 мм, нижнє – 20 мм, правє – 15 мм, лівє – 25 мм, формат файлу *.doc (2003).

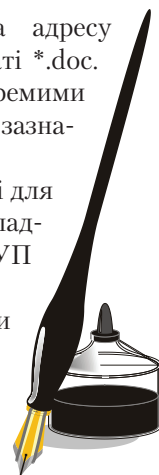
Список джерел як доказової бази дослідження необхідно розмістити наприкінці тексту. Бібліографічні посилання наводяться згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 та ДСТУ 8302:2015, з урахуванням вимог ВАК України (див. приклади).

Ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно. Посилання на джерела та ілюстрації в тексті статті обов’язкові.

Автор має надіслати статтю електронною поштою на адресу m.a.u.p@ukr.net. Файл статті повинен бути збережений у форматі *.doc. Екранні копії, схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, GIF, JPG, в імені яких зазначати номер ілюстрації у статті, наприклад pict 10.tif.

До матеріалу автор обов’язково повинен додати контактні дані для зв’язку та дані для розділу “Відомості про авторів”. Більш докладно про вимоги читайте на сторінці “Наукові праці” сайту МАУП www.maup.com.ua.

Редакція залишає за собою право рецензувати та редагувати статті.

Деякі приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел

Книги одного, двох або трьох авторів

Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Слово, 2014. 440 с.

Козяр М. М., Коваль М. С. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 327 с.

Синьова Є. П., Гребенюк Т. М., Серпуцько Г. П. Основи психолого-педагогічного супроводу студентів з порушеннями зору: наук.-метод. посіб. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 153 с.

Книги чотирьох та більше авторів

Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти: навч. посіб. / О. Г. Романовський та ін. Харків, 2014. 260 с.

Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти: навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Резнік, Ж. Б. Богдан. Харків, 2014. 260 с.

Статті журналів

Ковальська О. Про інноваційні соціальні технології національно-патріотичного виховання школярів // Директор школи, ліцею, гімназії: наук.-практ. журн. 2015. № 4/5. С. 44–50.

Бондаревська І. О., Михайленко В. О. Психологічний аналіз соціального капіталу в спільнотах іммігрантів та біженців // Педагогіка і психологія : наук.-теор. та інфор. журн. 2016. № 2. С. 71–76.

Елізарова О. Т., Гозак С. В., Парац А. М. Актуальність оптимізації режиму дня та шкільного навантаження учнів молодшого шкільного віку // Довкілля та здоров'я: наук. журн. 2015. №4. С. 36–40.

Порівняльна педагогіка в Національній академії педагогічних наук України: кроки зростання / О. І. Локшина та ін. // Український педагогічний журнал. 2016. № 2. С. 5–12.

Порівняльна педагогіка в Національній академії педагогічних наук України: кроки зростання / О. І. Локшина, Н. М. Авшенюк, О. В. Овруч, О. В. Бородієнко // Український педагогічний журнал. 2016. № 2. С. 5–12.

Статті наукових збірників

Прозар М. В. Адаптація учнів перших класів до навчальної діяльності в початковій школі // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Педагогіка. Тернопіль, 2015. Вип. 1. С. 49–55.

Стеценко В. І., Галуйко Р. М. Екзистенціалізм: історико-філософський та релігійний погляд // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні

науки: наук. вісник: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 100 (9). С. 156–160.

Мальцева О. Б., Дуло О. А., Качанова В. В. Особливості корекції функціонального стану і рухових функцій організму спортсменів, що перенесли перелом променевої кістки // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 3К 2 (71) 16. С. 191–194.

Пропедевтика сприйняття понять “інваріант” та “напівваріант” при наданні математичної освіти молодшим спеціалістам комп’ютерно-орієнтованих спеціальностей (ВНЗ I–II рівнів акредитації) / О. Лещинський та ін. // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 3: Фізика і математика у вищій і середній школі. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 16. С. 83–89.

Пропедевтика сприйняття понять “інваріант” та “напівваріант” при наданні математичної освіти молодшим спеціалістам комп’ютерно-орієнтованих спеціальностей (ВНЗ I–II рівнів акредитації) / О. Лещинський, В. Тихонова, Т. Бохонова, О. Томашук, В. Гроза // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 3: Фізика і математика у вищій і середній школі. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 16. С. 83–89.

Електронний ресурс

Апостол М. В. Наукові пошуки академіка М. В. Зубця в контексті розвитку вчення про породотворення у тваринництві // Історія науки і біографістика: електрон. наук. фах. вид. 2016. № 1. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2016-1/01.pdf> (дата звернення: 9. 09. 2016).

Кучер В. І., Потильчак О. В. Україна 1941–1944: трагедія народу за фасадом священної війни: монографія / В. І. Кучер, О. В. Потильчак. К.-Біла Церква: ТОВ “Білоцерківдрук”, 2011. 368 с. [Електронний ресурс] // Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Наукова бібліотека. Репозитарій. URL: [http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/2878/1/Кучер В. И.%2с., Потильчак А. В. Украина 1941–1944–2011.pdf.pdf](http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/2878/1/Кучер%20В.%20И.%20Потильчак%20О.%20В.%20Украина%201941-1944-2011.pdf.pdf) (дата звернення: 9. 09. 2016).

Драгоманов Михайло Петрович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Драгоманов_Михайло_Петрович (дата звернення: 9. 09. 2016).

Архівний документ

ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 166 (Фонд “Міністерство освіти України”). Оп. 166. Од. зб. 33. 10 арк.

ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 166. Од. зб. 33. 10 арк.

Посилання на назву документу з архівної справи

Положение о Киевском Педагогическом Институте // ЦДІАК. Ф. 707. Оп. 160. Спр 38. Ч.1 Арк. 272–273 зв.

Science Edition

IAPM SCIENTIFIC WORKS

*Series
Political Science*

***Issue 3 (54)
2017***

*Founded 2001
The edition comes out 4 issues per year*

In collection of scientific works the articles of research workers, who are engaged in the problems of development of political science and law, are published.

For researchers, teachers, students and all those interested in the development of science in Ukraine.

Наукове видання

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

*Серія
Політичні науки*

***Випуск 3 (54)
2017***

*Засновано 2001 року
Видання виходить 4 рази на рік*

Відповідальний редактор за випуск *Ю. А. Носанчук*

Коректор *А. А. Тютюнник*

Комп'ютерне верстання *Н. В. Коваленко*

Оформлення обкладинки *О. О. Стеценко*

Підп. до друку 22.12.17. Формат 70×100¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 4,84. Обл.-вид. арк. 3,71. Наклад 150 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

Видавець і виготовлювач

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039, Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*